

FRANÇOIS COPPÉE

PENTRU SCEPTRU

(CONSTANTIN BRANCOMIR)

DRAMĂ ORIENTALĂ ÎN 5 ACTE ÎN VERSURI

TRADUSĂ DE

D. NANU ȘI G. ORLEANU

859-31 (N.032=4)

BUCURESCI

EDITURA LIBRĂRIEI SOCECŪ & COMP

21, CALEA VICTORIEI, 21

1898

84-21=59

74675

BIBLIOTECA CENTRALA
UNIVERSITARA
BUCURESTI

13424

312850

FRANÇOIS CÖPPÉE

1897

PENTRU SCEPTRU

(CONSTANTIN BRANCOMIR)

DRAMĂ ORIENTALĂ ÎN 5 ACTE ÎN VERSURI

TRADUSĂ DE

D. NANU ȘI G. ORLEANU

Donațiunea Maiorescu

BUCUREȘCI
EDITURA LIBRARIEI SOCECU & COMP.
21, CALEA VICTORIEI, 21
1898

18497

CONTROL 1955
13424

RC150/05

CONTROL 1955

1961

✓

B.C.U. Bucuresti

C18471

Pentru Sceptru

(Constantin Brancomir)

Anei K...

Amintire.

N....

ERATĂ.

Din josul paginei 17 lipsesc următoarele versuri:

Dar cine e femeea și omu-acesta 'n lanțuri
Porunca mea îmi pare a fost nestrămutată
Ca toți cei prinși de-arîndul uciși să fie...

CONSTANTIN

Tată,

Mă vei erta... aceasta e cea din urmă oară,
Dar am crezut că trebui să-l cruț. Nu-i drept să moară,
Luptat-a vitejește și greu rănit l-am prins.

FRANÇOIS COPPÉE

CONSTANTIN BRANCOMIR

Dramă în cinci acte, în versuri, tradusă cu învoirea autorului
de NANOR.

Persoanele:

Stefan, episcop și rege al Balcanilor
Prințul Mihail Brancomir
Constantin Brancomir, fiul său
Ibrahim-Efendi, agent secret al sultanului
Mohamed II numit
Bîncu, sub vestmîntul unui cîntăreț țigan
Uroș, veteran
Lazăr, ostaș
Un prizonier turc
Un străjer
Un păstor
Un ofițer
Vasilida, a doua nevestă a principelui Mihail
Milița
Ana, fata lui Uroș
Sofia, cîntăreață
Alexe, paj.

Scena se petrece în Balcani la finele secolului al XV-lea.

ACTUL I

Un lagăr într'o cetățue din Balcani. În fund o poartă monumentală. La dreapta și la stînga întărituri și metereze. În al doilea plan la dreapta cu o poartă mai mică decît cea dintîi. Peste zidurile crenelate ale cetății se zăresc catenele de munți.

SCENA I

LAZĂR, UROȘ, BÎNCU

(la ridicarea cortinei Lazăr, tînăr ostaș, arată munții lui Bîncu, un soțu de trubadur țigan, purtînd după umăr o chitară. Uroș, veteran cu mustațile sure stă deoparte pe laviță).

LAZĂR

(întîinzînd mîna spre stînga).

De-aice de pe culme se vede 'ntreagă țara:
Privește, cîntărește, tot griul și secara
Spre miază-noapte 'ntinse. Cît ochiul ține 'n zare
Sînt satele creștine, cîmpiile bulgare.
Cînd soarele-i puternic și-albastrul cer senin,
Se 'ntrezîrește domul cetății, — la Vidin.
Acolo de pe vremuri e-a noastră cetățue.
Prin aurul de grîne în valea cea gîlbue
Vezi? Dunărea scîntee çurgînd, încet din greu:
— O sabie întînsă pe coama unui leu. —

BÎNCU

La miazăzi?

LAZĂR

E Turcul! De doisprezece ani
Silințele-i cumplite se sfarmă de Balcani
și stă precum stă lupul la pîndă să ne-apuče
(arătînd într'o parte și'n alta)
Acolo-i semi-luna, aci, — e sfînta cruce.

BÎNCU

Ce-i drept, aceste piscuri albite de ninsoare
S'ar zice, — pe vecie c'o furtunoasă mare
De uriașe valuri s'a prefăcut în sloi.

LAZAR

Cu toate astea Turcul ar fi pătruns la noi
De mult cu-a lui-urgie în astă cetățue,
De nu nu era în cale-i un om să i se pue,
Și azi, am fi cu toții robiți ori puși la bir
Fără Mihai, — viteazul de viță Brancomir.

BÎNCU

Sărman poet, eu care îi năzuesc sălaşul
Aș vrea să cînt încaltea isbînda și ostașul.
Despre Mihai cel mare mai spuneți, spuneți eară
Eu voi cerca un cîntec în urmă pe chitară...

LAZAR

... Cuceritor sultanul intrase în Bizanț;
Trufia semi-lunii pășind ori-care șanș,
Mergea să 'ndeplinească ce 'n cartea lor stă scrise;
Murise Huniade și Scanderbey murise.
De-asemeni unei cete de osîndiți la moarte
Și Sirbi și Greci și Unguri avut' — aceeași soarte.
De-atunci din munți la mare nu vezi un om că ride!
Cei ce nu poartă lanțul, grumazu 'ntind la gîde.
Stăpin cît fuse Turcul, — copiii chiar din fașă
Nu mai cruța, și totul gema sub cite-un pașă:
Din Buda pin' la Varna era numai măcel!
In pragul casei sale, în poartă de castel
De-arîndul trași în țapă boeri și negustori
Mureau în grele chinuri dați pradă pentru ciori.
Inspăimîntați, voivozii plăteau tot din adînc
Ear călărimea turcă purta prins la obînc
Un sac umplut cu pae dar plin și de urechi

Tăeate de la oameni. Bătrînii spun din vechi,
Minie de la ceruri c'a fost căzut și semn
Făcutu-s'a la unii. Pe crucile de lemn
'Nălțate la răs-pintii văzut-a călătorul
Curgînd sudori de sînge: plîngea mîntuitorul!
La Praga, o icoană s'a fost schimbat la față.
Din drumul semi-lunii crescînd tot mai semeață
Fugea creștinătatea, Europa îngrozită
C'un geamăt de fecioară de-apururi pîngărită.

UROȘ

Eu sînt bătrîn, știu toate, — noroc că vremea trece....

LAZĂR

Atunci se 'ncinse lupta cu unul contra zece
In jărișoara asta; căci dintre noi un brav
N'a suferit să vadă în jug poporul slav.
Și scuturînd deodată c'un braț vînjos pe rege
Din toropeală, steagul ridică pentru lege
— Un prapur alb și 'n mijloc o cruce de beteală. —
El, singur el respinse a Turcilor năvală.
Ear răposatul rege silit de Brancómir
Inapoiă de-asemeni firmanul de emir.
Nu mai plăti tributul, — se bizui pe armă.
Chemat întreg poporul prin clopote de-alarmă
Se string din patru unghiuri creștini în crucea greacă,
Trag strămoșescul paloș din ruginita teacă
Și toți prin jurăminte se leagă și se cheamă
Luînd drept mărturie icoanele de-aramă
Și bine-cuvîntarea pe frunte; după asta
Sărută fie-care părinți, copii, nevasta
Și plec vojoși la luptă cu Mihail în frunte
Amestecînd în trăsnet și tunul de pe munte!
Sultanu-atunci, cu ciudă asupra-ne, zadarnic
Trimise cu oștire din pași, pe cel mai harnic
Veniți ca uraganul păgînii peste plai
I-a 'ntimpinat ori unde, neadormit Mihai

Și-atunci, pe-aceste piscuri au curs girle de sînge.
Loviți de pretutindeni mai gata a-i înfrînge
La pîndă zi și noapte tîrîndu-ne pe brînci
Cădeam fără de veste asupra lor din stînci,
Arcanele pe urme sburau ca să-i sugrume...
Ast-fel o mină de-oameni măcelărit-am sume
Alah fără să zică! Mi-aduc aminte încă
Chiar eu strivii o ceată rostogolind o stîncă.
... In toată vremea-aceasta de doisprezece ani,
Prin foc rămas-am numai stăpîni peste Balcani!
Și cum se frînge valul în spume de-un zăgaz,
De noi se frînse Turcii și nu le-am dat răgaz...
Deși de-o vreme 'ncoace ne-au mai slăbit cu oaste
Otorgul pașa totuși de strajă stă sub coaste;
Dar tigrul asiatic de ne mai lasă tihnă
E semn că însu-și are nevoe de odihnă.
El n'a putut să prindă în cuib vulturul, — durda
Nu l-a ajuns, — ear dinții și-a ascuțit d'asurda;
Și sîngerat acuma cu lacrimi de fiară
Ascuns, își linge rana și sfișiata ghiară.

BÎNCU

Pe cît mă duce capul din cîte-aud, — așa-i:
Lui, tot e mulțămîtă, lui, marelui Mihai
Alături de Vlad-Dracul și Huniad, anume
Voi pomeni de dînsul în cîntece prin lume.

(insinuant)

Dar spune-mi cu-amăruntul, oșteanul ăsta aspru
Trăește singur, singur la vatra lui, sihastru?

LAZĂR

Ba nu, ci cu nevasta și-un fiu, ce om de frunte!
Cînd Brancomir sub steagu-i ne adunase 'n munte
Iubirea de moșie re'nsuflețînd din groapă,
Copilu-i purta lancea... și nu era de-o schioapă!
Dar pilda fiind bună acuma Constantin
E om, pe-cînd copilul e un oștean deplin.

Și țara fericită spre ei cu fală cată.
Avînd acum un reazăm pe lîngă vechea spată.

BÎNCU

Cum vezi tot nu mă satur și tot aș vrea s'ascult?
Incalte-așa-i și muma?

LAZĂR

E moartă, vai de mult!...
Dar răposatul rege — primească-l Domnu 'n rai —
I-a dat pe Vasilida, soție lui Mihai
Se zice c'ar descinde din moși-strămoși creștini
Din mare neam, din inși-și Cesarii bizantini.

BÎNCU

Frumoasă-i?

LAZĂR

Cînd o vede, un sfînt dă de păcat

BÎNCU

Mihai... o fi iubind-o?

UROS

(fără să se scoale deloc și cu asprime).

Prea mult pentr'un soldat.

LAZĂR

Ori-cum, regele bine făcut-a; nu mă mir
Dacă 'n triumf atrîrnă la steag un trandafir.

BÎNCU

Aștept cu neastîmpăr s'o văd; așa de este,
Îi place cred s'asculte un cîntec, vre-o poveste...
Dar regele de care vorbiți întotdeauna
— Nu știu nimic mă eartă... e mort de mult?

LAZĂR

E luna.

BÎNCU

Și-acum fără 'ndoeală feciorul său e rege?

UROȘ

(ridicându-se, apăsât :)

La noi cine-i mai *vrednic*, acela se alege.

(Mirare din partea lui Bîncu)

Atunci, cînd Domnul nostru cum spun, s'a stins
din viață

O lună ținem jale; s'a adun' apoi în piață
Cei mai bătrîni, boerii cu vază, la Vidin
Călări; cu toți la număr sînt doăzeci deplin,
Și-i vezi dupe-a lor stemă de-argint prinsă la cucă
Cum a rămas din datini; așa precum apucă
Se chibzuesc în taină; și cu picioru' 'n scară
Aleg stăpînitotul cel rinduit pe țară
Trag spada într'un zangăt spre răsărit de soare,
Și'n urmă-i pun coroana pe cap, cu pompă mare.

LAZĂR

Tot așteptam să pice din ceas în ceas un crainic
De eri fiind să ție boerii sfatul tainic.

BÎNCU

De-i vorbă că un rege s'aleag' a venit vreme,
Pe cine alt la cîrmă mai *vrednic* au să cheme?
Nu pe Mihai?

LAZĂR

Cu dreptul, ... așa ar fi să fie
E singurul ce 'nfrînce a Turcilor trufe

UROȘ

Copii, vorbiți în pripă și num' așa din gură.
Viteaz e — cine-o zice? — Mihai, peste măsură,

Dar dacă el visează coroana într'ascuns
E 'n paguba moșiei ca Domn să fie uns.
L-am coperit de-arîndul cu cinste și averi
Pe drept cuvînt. Dar bine, prostime și boeri,
Gîndim toți la olaltă *că trebuie să sadă*
Actul soldatul nostru, în munții de zăpadă!
Și-apoi la noi, coroana, ascultă-mă pe mine,
Mai lesne-o poți s'o capeți cînd... n'o visezi străine.

BÎNCU

Ori cum n'aș crede - alesul să nu fie oștean.

UROȘ (proorocînd cu siguranță)

Te 'nșeli, este 'n ființă episcopul Ștefan.

BÎNCU

Un preot?

UROȘ

Sfînt mai bine!

LAZĂR

Așa e, n'am ce zice

Dar ce mărețe fapte fac sorții *lui* să-i pice?

UROȘ

Ce fapte? Numai bune de cînd mi-aduc aminte,
Treizeci de ani de-arîndul prin fapte și cuvinte
Și bine pentru țara robită, — mai ales!
În timpul cînd credința se sfișia 'n crîmpee
Cînd Turcii ne schimbaseră biserica 'n moschee,
Au cine 'n umbra crucii ne-a strîns să nu ne fure?
Episcopul. El slujba ne-o procitea 'n pădure
Rugîndu-se fierbinte cu fața spre altar
— O scorbură din vremuri într'un bătrîn stejar —
El ne-a păstrat credința de nu sîntem în schimb
Azi Turci. De-atunci pe frunte îi strălucea un nimb!

Străvechea neatîrnare rămas-a pe-a cui mini
Cînd regele tributul plătea către păgîni?
De cîte-ori oprindu-i chiar calul de zăbale
Nu l-a certat pe dînsul, Ștefan, în plină cale?
Și-zilnic, fără preget, intrînd în cîte-o școală
Făcut-a să 'ncolțească sămînța de răscoală;
Copiilor în predici vorbind despre străbuni
În parte fie-cărui zicea: «Să ne răsbuni!»
A pregătit răsboiul, cum sfînt i-a fost și scopul —
De bucuria obștei sta mîndru episcopul:
Părea că 'ntinerise cînd falnici am pornit.
Mihai de-a 'nvins, e Ștefan care-a blagoslovit.
Ast-fel, cînd cerbicia ne-a devenit mai dirjă
Ne-a dat pietrele mitrei, argintul de la cîrjă
Și tot ce rămăsese bisericilor bunuri,
— Argînt, aramă, aur, le-am prefăcut în tunuri.
Sărac, el poartă grija de văduve sărace,
Căci mai presus de toate, e-un sfînt în ori-ce face:
Dovadă e leprosul ce atingîndu-i răsă
S'a curățit de boală și el și toată casa.
Ear stol de păsărele, la cer de 'ngenuchiază,
Se lasă împrejuru-i, pe mîinile-i s'așează.
Pe dînsul vor alege; și de-o primă puterea
Să știți că este numai, și numai de durerea
Să vază mai în grabă a lui Christos isbîndă;
Și fericiți atunci, pe fruntea lui cea blindă
Intrezări-vom ast-fel murind pentru credință
Alături de coroană, un nimb de biruință.

LAZĂR

Dar de rîvnește tronul și Brancomir ca preț...

UROȘ

Va trebui să rabde. Ar fi demn de dispreț
De nu se va supune voinței tuturor.

LAZĂR

Il știu de slavă dornic.

UROȘ

Muerea îi dă zor.

LAZĂR

Că bine zici, muerea! păcatul ciți nu-i trag!
(În vremea asta un copil de casă dă perdeaua de la poarta din dreapta la o parte).

UROȘ

Tăcere! Eată prințul s'a arătat în prag
Cu tinăra-i soție... Tu, Bîncu, vin cu noi.

BÎNCU

(după ce se înclină cu umilință pîn' la pămînt, a parte aruncînd o privire plină de ură ostașilor)

Ghiauri spurcați, e totul ce-am vrut să știu prin voi.

SCENA II

ACEIAȘI, MIHAIL, BRANCOMIR, VASILIDA

Mihai și Vasilida es în ușa din dreapta. Mihai om ca de 50 de ani îmbrăcat în port slav; o stemă de argint cu pană la căciulă; la brîu arme orientale. Vasilida de 25 de ani, îmbrăcată într'o rochie bizantină, se reazămă cu dragoste la brațul lui Mihai. Bîncu se înclină adînc în fața lor.

MIHAIL

Au cine-și pleacă fruntea aproape de țărîină?
Ce vrea streinu-acesta?

BÎNCU

Măria ta, o mîna
De ajutor. Chitara-mi ce-alină ori-ce rană
E singurul meu bine, e singura mea hrană.

VASILIDA

Un cîntăreț! chiar gîndul mi-era să trimit slovă
De-așa ce-va să-mi vină... Și ești?

BÎNCU

Eu? din Moldova,
Domnișă; al meu nume e Bîncu.

VASILIDA.

În desară

O să ne dai o probă de cîntec. — Rămii dară.
Știi basmele romîne ce te cuprind de groază
Cu zmei, balauri, zîne alunecînd pe-o rază?
Mihai așa-i femeea, cele mai multe ori,
Ne plac povești atunci cînd pline-s' de fiori;
Ast-fel fiind în tremur ne deșteptăm în noapte
Că soțul să ne 'npace cu dulci și tainici șoaapte.

(lui Bîncu)

N'ai teamă cîntărețe, vom îngriji de tine
(făcînd la toți semn cu mina)

Plecați.

(Lazar, Uroș, Bîncu, es).

SCENA III.

MIHAI, VASILIDA

Mihai se apropie de întărituri la stînga și privește neliniștit și
pătrunzător în zare.

MIHAIL

Nici pin' acuma trimisul nu mai vine!

VASILIDA

Anevoioasă-i calea și'n depărtări Vidinul.

MIHAIL

Măcar să-i crape calul dar să-mi imprăștii chinul;
Căci trebuie ca sfatul să fi ales, știu bine,
Un rege... omul însă? M'o fi ales pe mine...

Rău fac că trag nădejde cînd, mai presus de toate,
Poporu-i pentru preot. Dar mai știu eu? se poate.
Norocu-și schimbă pasul din drum, ei, dar. la naibă!

(violent)

Nu vine-odat' trimisul? gheenea 'n foc să-l aibă...

VASILIDA

Răbdare!

MIHAIL

Ah! Poporul e încă mai mișel...

De zeci de ani eu singur țin pieptul pentru el
Inlăturînd din cale stîndardul triumfal
Ce poartă semi-luna și 'n frunte cozi de cal!
Pentru ca holda 'n pace să-și poate strînge orbii
Hrănit-am cu-al meu paloș atîta vreme corbii
Și pentru dînșii-anume, meseriași țărani
Am stăvilît potopul aicea în Balcani,
Ear tunurile mele necunoscînd înfrîngerii
Cutremurat-au munții de trăsnete și fulgeri!
Am cărunțit aicea, în astă cetățue,
Ca 'n prispa casei sale nevasta și bărbat
Să poată șede seara în liniște, la sfat.
Și azi d'asupra porții podoabă, prinsă 'n cue,
Zac hîrcile rinjite a douăzeci de pași,
Ear cînd să-mi vie rîndul la cîrma țării... Ași!
Prin brațul ăsta numai ce fierbe de minie
Făcut-am țara asta să 'nnoate 'n bogăție
Ca 'n urmă, Doamne-ajută, alai pentr'un potcap!
Și toți îl vor, că 'ndrugă palavre de nu 'ncap;
Sărac de ochii lumii, ... poporul tot se 'nchină
La el! doar nu-i episcop!... Și-au cine e de vină
De-o scîntee d'asupra-mi, coroana pe-a lui frunte?
Și totuși înc'atîta de-ar fi să stau în munte
Nu sînt nimic alături de-a lui cerească hrană

Căci vinul leturghiei-i mai scump decît o rană !
Zadarnic vechiul rege cu limba lui de moarte
M'a hotărît mai vrednic ca sceptrul să i-l poarte
Zadarnic mi-a fost dreptul de bir peste-un județ
Și stema boeriei și-atîta aur preț...
Pe popa-l vor alege mai lesne, — nu mă 'ndoiu,
— Tu Brancomir te-așine fii gata la răsboiu,
Curînd-curînd Otorgul sări-va făr'de veste :
Ei dorm, ear tu fi straja Balcanilor pe creste,
Veghiază pentru dinșii ca 'n ziua cea d'întii:
Au nerecunoștința ca dulce căpătii...
O, dar să iei amînte, popor de dobitoace,
Ca nu cum-va ostașul, sătul, de-o vreme 'ncoace,
De luptă să nu fie... Deschideți ochii, voi
Țărani, mai proști adesea decît ai voștri boi
Boeri, bătrîni, călugări șireți cu fața pală,
Ca nu 'ntr'o zi genunchi-mi să frîngă astă pală
— Ce singură mai ține avutul vostru vouă —
De-ași ști că-mi tae gîtul bucățile-amîndoa!

VASILIDA

În schimb ți-ar zice alta, se poate, — nu mă mir! —
«Te liniștește—»... însă eu una, te admir.
Frumos, atunci e leul cînd furia l-infrînge
Și pe mîreața-i frunte înalț' un val de sînge.
Eu fica zămislită din Cesari, mult îmi place
Să-ți văd rănile 'nchise albînd... Și-apoi ce face
Dacă la urma urmei la tron acum norocul
Aduce pentr'o clipă pe-acel epîscop, — locul
E-al tău... Ii vor cuprinde amarnice căințe...

(rar, desmierdătoare incredîntîndu-l)

Soldate vei fi rege, domni-vei țara, prințe,
— Copil fiind, la curte mi-a spus o ghicitoare
Că pot s'ajung regină... Mă 'ntreb, au fi-voi oare?
Mihai, pe fruntea-mi care sub mîna ta e blindă
Vei pune tu coroana viclean sau prin isbîndă!

(plecînd capul pe umărul lui, și din ce în ce mai rar)
Ear eu așa de mîndră voi fi, se înțelege,
Cînd singură putea-voiu să-l cuceresc pe rege...

(viu)

Dar vreau să te văd rege și nimini să te 'ntreacă
Mihai, eu sînt femei, și 'ncă mai mult: sînt Greacă,
Și tremur de minie precum coardele harpei...
Înlănțuit la sînu-mi tu zici: femea șarpei
Da șarpe! dar adesea mult mai îndemîntat
Ca îndrăznețul vultur, ca tigrlul mai sălbatec:
Cînd nu va fi nevoie de brațul tău vinjos
Mă voi țiri în locu-ți, mușca-voi cu folos...
Sînt șarpe! Dar în viață cuprins d'un singur dor:
Colan s'adorm la gîtu-ți iubit înblinzitor.

MIHAI

Mi-ești dragă Vasilido, ești singura-mi lumină,
Vreau să fiu rege, numai ca tu să fii regină!
Cît m'am schimbat de-o vreme, eu care, niciodată
Vai, n'am visat coroana... dar mina-ți fermecată
Ai pus'o 'n mina-mi aspră... de dragoste pătruns,
M'ai prins în mreji de a 'ntregul; și-apoi cînd într'ascuns
În nopțile trecute pe veci făr' de pereche
Tu fioros de dulce mi-ai zis-o la ureche
«Fii rege» — de atunce eu nu mai am repaos...

(revenindu-și)

Ce-mi pasă că dorința mă prăbușește'n chaos
Sărutul gurii tale mai fraged ca o fragă
Mă 'mbată pretutindeni, îl simt... cît mi-ești de dragă!
Și 'n lupte, — pe cînd ploaia săgeților se cerne, —
În mirosul de sînge — mîresmele ce 'n perne
Bogatu-ți păr revarsă, mă urmărește încă!
Deși pîn' la coroană prăpastia-i adîncă
Nū e nimic... ia-mi mina să știu că toate 'n scrum
Se vor preface, totuși n'o să m'abat din drum
De n' ar fi un alt mijloc să-ți vad fața senină

De cit... s'aștern sub pași-ți chiar steagurile 'n tină.
Dar sgomotul acesta? O fi răspunsul poate...

(urale afară)

(Noi strigăte. Constantin Brancomir intră prin fund printre ostașii care îl urmează aclamându-l. Vesmintele sale poartă urmele luptei, și ține în mina ridicată trei steaguri turcești. În urma lui vin înlanțuiți și sub pază o căpetenie turcă cu turban verde și o fată tinără — Milița în costum oriental, la git cu o salbă de piaștri. Din dreapta și din stinga intră alți soldați atrași de sgomot între care Lazar, Uroș, Bîncu.

SCENA IV

MIHAIL și CONSTANTIN BRANCOMIR, VASILIDA, MILITZA,
UROȘ, LAZAR, BÎNCUL, PRINSUL TURC, SOLDAȚI

SOLDAȚI

Isbîndă!

MIHAIL

(recunoscînd pe Constantin)

Constantine!

CONSTANTIN

(cu bucurie)

Mărire întru toate

Celui de sus! și-acuma de-a turcilor osîndă

Ne ocrotește Domnul; respinsu-i-am!

SOLDAȚII

Isbîndă!

MIHAIL

Ce-aud... turcu 'ncercat-a să intre în Balcan?

CONSTANTIN

Chiar astă noapte, tată, prin pasul lui Traian

MIHAIL

Ei cearca' a treia oară pe-acolo să ne cază
În spate făr' de veste...

CONSTANTIN

Dar e sub bună pază,
Ne adormit pîndarul de strajă 'n acel loc :
La rugul de alarmă în grabă puse foc.
Dușmanii știu prea bine că-i semnul de război,
S'au pregătit în grabă să plece înapoi
Temîndu-se 'n strîmtoare să nu-i prindem în pripă
Dar i-am ajuns din urmă rupîndu-le-o aripă.
Intr'înșii cu ghiulele trageam în carne vie:
Aproape patru sute de turci, zac pe cîmpie.
Ast-fel întreaga țară, slavă lui Dumnezeu,
Scăpat'au de peire... și eată ca trofeu
(aruncîndu-i la picioare steagurile)

BÎNCU
(a parte trist)

Ah! ear bătuți!

MIHAIL

(întînd cu brațele deschise spre Constantin)

În brațe copil viteaz, la minel
E mindru căpitanul și tatăl tău de tine;
Îmi place să mă reazăm pe-o ast-fel de odraslă
(cătore Vasilida)

17487
Iubește-l... ca și mama-i... cu dînsa e de-o maslă,
În ochi blîndețea dînzei... ce fragedă mlădiță,
Dar fruntea lui l-arată : e Brancomir de viță!
În fașe nici un scîncet n'a scos căzînd, — nici-unul!
I-a fost războiul doică, și cînt de leagăn, tunul.
Mai mult, la vîrsta crudă cînd dascalul, — Az, buche
Îi arăta din carte, — cu alți băeți pe muche
Se rasboea călare pe sabie-mi... prin șanțuri
(vazînd pe cei doi prinși)

Oare cine o femeie și mu acesto 2'n pantur

L-am fost adus aicea să-ți cer cu dinadins
Să-l erți.

(murmur prin soldați)

MIHAI

Ertare nu e pentru necredinciosul!...
De unde pînă unde chiar tu să fii milosul?
Ce vorbă! să mă judeci te-i fi crezînd dator?
Căci numai vârsînd sînge și numai prin omor,
Biserica și țara va răsufli în pace.
Copile, resvătirea nici într'un chip nu-mi place;
Cu turcii 'ntotdeauna ai talionu-aminte:
«Ochiu pentru ochiu deapururi și dinte pentru dinte!»
Au liftele păgîne cu noi se poartă blinzi?
Ne pîngăresc femce, copii... ca lupi flămînzi
Ne sfișie rănîții... La moarte turcul dară!

SOLDAȚII

La moarte!

CONSTANTIN

Incruntata-ți sprinceană mă 'nfioară;
Te rog, mă eartă tată, dar inima mă doare
Și n'am putut ucide un om fără apărare;
Adusu-mi-am aminte de vremile speranței
De Saladin cel tînăr, de sfîntul rege-al Franței
Cînd se luptau și alții ca noi, tot pentru Cruce —
Dar am văzut că pilda zadarnic ți-aș aduce...
...Fii milostiv cu dînsul

(cătore soldați)

Gîndiți-vă mai bine!

SOLDAȚII

La moarte, piară turcul!

PRINSUL

Ajunge Constantine,
Nu trebuia cu tine să mă tirăști în hâu

Ci ar fi fost cu cale s'ascuți de tatăl tău
Și au dreptate cîinii și Brancomir o are
De ce vrei să mă cruțe? cerut-am eu ertare?
Crezi tu că 'n focul luptei, înfrînt de-ți era data
Să te gădesc, la rîndu-mi te-aș fi cruțat?

(cătore cei-l-alți)

Sînt gata!

SOLDAȚII

La moarte!

(După un semn al lui Brancomir prinsul e dus afară).

MIHAIL

(lui Constantin)

Vezi de trage din vorba lui povață.

BÎNCU

(a parte).

Alah! drept-credinciosul privește moartea 'n față!

CONSTANTIN

(a parte)

O! blestemată luptă!...

VASILIDA.

(arătînd pe Mița).

Ei bine, dar femcea?

CONSTANTIN

Acuma-i drept, ca partea să-mi cer, și de aceea
O fiu; am drept de pradă ca ori și care altul

MIHAIL

E dreptul tău, așa e.

VASILIDA

Nu pot să cred că 'naltul
Fruntaș s'aleagă șie-și o baiaderă roabă,
O fată ce urmează oștirea, drept podoabă

Purtîndu-și zestrea salbă la gît — ușor sau greu, —
Cu ce preț cîștigată... o știe Dumnezeu!
Frumoasă e... dar nu e pentru un fiu de prinți
Cel mult, putea-r-ar scoate ostașii tăi din minți.

CONSTANTIN

Se poate; (cătore soldați) Dar la nimini, vă spun în adevăr,
Prin mîntre să nu-i treacă s'ating' un fir de păr
Din capul ei, — de viață de nu cumva-i sătul.

MIHAIL

Ți-am spus-o Constantine, e-a tă, și e destul!
Cu toate astea află, de două ori pe rînd
Mi-ai displicut. Vîrbește supus, cu glasul blind,
Nu 'ngăduesc răspunsul acesta cu minie
La sfatul ce-ți dă dulcea-mi și gingașa soție.

CONSTANTIN

Dar tată...

MIHAIL

Nici-o vorbă! Părintele te ceartă
Cu dragostea, și față de-așa dovezi, — tot eartă.
(arătînd steagurile face semn lui Uroș care le adună)
Nu mai jigni cu vorba pe Domn și pe-al teu tată.

(Mihail dînd mîna Vasilidei ese prin poarta din dreapta urmat
de Uroș purtînd steagurile, și de toți soldații. Bîncu se depăr-
tează la stînga. Constantin și Milița rămîn singuri în scenă.)

SCENA V.

CONSTANTIN, MILIȚA

CONSTANTIN
(crezîndu-se singur)

Mă mistue mîhnirea, ah... jalea mă înneacă
Mi-a smuls iubirea tatei afurisita greacă...
Ceas blestemat remie cînd cununia-a pus'o!

(cătore Milița căre cu umilire se apropie de dînsul)

Tu ce vrei de la mine ?

MILIȚA

Sînt roaba ta, n'ai spus'o ?

Aștept ori-ce poruncă stăpînului nou să-mi dec.

CONSTANTIN

Făcut'am oare bine în adevăr, femeie,

Așa de jos căzută prin oameni și prin soartă,

Că nu-ți scurtain viața ?

MILIȚA

Nu mă temeam de moarte.

CONSTANTIN

Te chiamă, cum ?

MILIȚA

Milița.

CONSTANTIN

Dar cui te 'nchini tu... spune.

MILIȚA

(din ce în ce mai tristă la toate răspunsurile)

Cui tu te 'nchini, dar fără să știu vre-o rugăciune !

CONSTANTIN

(înduioșat)

Ce țară ?

MILIȚA

Drumul mare !

CONSTANTIN

Părinți n'ai nicăirea ?

MILIȚA

Cerșeam pe uliți; mama, pe cit mă duce știrea,
Citea 'n ghiog și'n palmă.

CONSTANTIN

Ținea la tine?

MILIȚA

(cu mîntea dusă pe gînduri)

Nu știu!...

((deșteptată ca din vis)

Dar mă bătea adesea, și-a hotărit să fiu
Vîndută pe nimica la cincisprezece ani.
Ea m'a 'nvățat și jocul... dar cîștigam greu bani!...

CONSTANTIN

În urmă?

MILIȚA

A, în urmă! De astăzi pînă mîine
Trăesc... de prin noroae găsec un colț de piine.
În sufletul meu jalea, pe față sulimanul...
Plutesc pe marea vieții fără-i găsi limanul
Aveam un hîrb de-ogîndă în el să mă resfrîng:
L-am spart, mi-a fost rușine de chipul meu... ah! plîng!

CONSTANTIN

Fii slobodă...

MILIȚA

Cum? mina-ți din lanțuri mă desleagă!

CONSTANTIN

Da, ia și punga. Domnul o soartă să-ți aleagă
Mai vrednică de tine. Și farmecu-ți de milă
Mă umple, biată fată ce ai de viață silă
Și faci fără de voce, neștiutoare răul.

Te-a prins din leagăn încă nenorocirea 'n hăul
Acestei lumi. Dar ochii nu mint, sub al tău fard
Te rușinezi de tine, — obrajii tăi te ard.
Și floarea din mocirlă, tot are-un bob de rouă,
În suflet ești curată... Incepe-o viață nouă!

MILIȚA

În adevăr! O dată, de când trudesec pământul
Fără desgust în suflet, mi-a spus un om cuvîntul!
Și aurul acesta nu-i dar prețul rușinei!
Au cine ești soldate atît de bun? au cine-i
Acel ce cu-a lui vorbă mi 'nprăștie tot chinul?

CONSTANTIN

Un frate bun sîrmano de vrei, sînt eu, *creștinul*.

MILIȚA

Dar tu, vezi cine-s' ast-fel!

CONSTANTIN

O știu, fire plîpîndă.

MILIȚA

Ce blind ești... ca o mumă.

CONSTANTIN

Scriptura Sfîntă-i blindă!

MILIȚA

Dar sînt o păcătoasă de veci!... tu nu vezi, eu
Făcut'am *numai rele*...

CONSTANTIN

(duios)

Te 'ndrepte Dumnezeu!

MILIȚA

Cel drept mă isgonește în lături de la vatră.

CONSTANTIN

Au cine-i cel ce poate întâi să dea cu piatra?

MILIȚA

Ei bine dar, tu care îmi dai nume de soră,
Tu care mîngăierea reverși în astă oră
Asupra mea... ascultă, vrei tu pentru vecie
Să trec suvoiu-acesta? Atuncea mă rog ție
Mă lasă lingă tine cît nimeni nu m' alungă.
Tu m'ai scăpat de moarte, — reia-ți această pungă
Dar lasă-mă aice să șad, să-ți fiu o slugă:
De ziua cea de miine mi-e groază... A mea rugă
Primește-o, căci vai mie, ce-aș deveni acuma
Rămasă 'n voia soartei și singură eu numa
Pe drum; în țara asta în timpul de urgie
Mai neagră-i neatîrnarea decît ori-ce robie.
Nu fii pe jumătate stăpîne bun, și silă,
O, nu-ți fie de mine. Oprește-mă de milă
Și lasă-mă ori-unde, la vatră pe cenușă
Îngăduie ca sara să dorm pe lingă ușa...
Dar zi că pot rămîne... Sărutu-ți mina bună!

CONSTANTIN

(mișcat)

Stai pasăre plăpîndă, învinsă de furtună,
Ear cuibul teu de roabă voi face-o cald polog.

MILIȚA

Îți mulțumesc!... dar trebui un dar să-mi dai zălog
Ce-va ce porți pe tine... ori-ce... dar mie scump
Ce-aș vrea decît a-l pierde din carnea mea să rump.
Vezi tu? e obiceiul țigancelor și poarte.
Un semn de legătură, ce-va, și pin' la moarte...

CONSTANTIN

Inelul vrei? colanul?... ori-ce 'n sfîrșit... alege!

MILIȚA

(punînd mina pe pumnal)

Pumnalul! — Să-mi curm viața cînd moartea te-o culege!

SCENA VI

Toți cei de pînă acuma, mai mult Episcopul-Rege.
(Sgomot afară. Lazăr și Bincu împreună cu soldații intră prin dreapta și prin stînga. Uroș singur intră prin fund.)

UROȘ

Voioasă știre-a toată suflarea creștinească
Ștefan, sfîntul episcop e rege....

SOLDAȚII

Să trăească!

CONSTANTIN

(a parte)

Sărmanul meu părinte!

UROȘ

(lui Bincu și lui Lazăr)

Am fost ori nu prooroc?

(strigăte)

Vedeți... sosește, El e.

MIHAIL

(apărînd cu Vasilda din dreapta, îi zice încet:)

Nu am avut noroc.

El vine! De aproape m'a urmărit iscoada!

El vine 'n toată slavă! El fruntea, și eu coada...

Mă 'nnec, îmi arde fruntea, fiorul mă pătrunde...

VASILIDA

(încet)

Ne-om răsbuna dar... totuși prefă-te, te ascunde!..

(În acest timp Episcopul-rege purtînd coroana peste mitră,
în mină cu o cîrjă de lemn alb, intră prin fund urmat de boeri,
aclamat de popor.

MIHAIL
(a parte)

Ei!

SOLDAȚII

Ura!

EPISCOPUL-REGE

Pace-Vouă! Mihai și Constantine
Să fiți cu toți de față, ostași, creștini, creștine,
Blagosloviți acuma și pururea 'ndeplin
«Numele Tatălui Fiului Sfîntului duh».

TOȚI

Amin!

EPISCOPUL-REGE

Rășboiu-a pus în frunte pe Brancomir, și rege
Să fie, de cît mine-i mai vrednic, se 'nțelege;
Coroana, — sorții totuși asupra mea aruncă.
Mirarea mea e mare, dar țara dă poruncă
Și mă supun; poporul din sufletul lui ține
Ca tu, mîntuitorul popoarelor creștine,
Să mergi pînă la capăt punînd pe Turci pe fugă,
Și-alese pe bătrînul ce cu ferbinte rugă
Cersit-a de la ceruri risip' acestui chin.
Ci facă-se dar vöea lui Dumnezeu! Mă 'nchin.
Cu toate astea află, prea vrednic Brancomire,
Că azi avînd coroana și mitra în unire,
Cu drag mă 'ndrept spre tine ca spre un fiu cuminte
Și te sîrut din suflet ca rege și părinte.
Domnia-mi va fi scurtă, sfîrșitul meu e-aproape
Sub tron, deschis simt golul întunecatei groape.
La moartea mea dea'ntregul vei fi învingător

Și rege peste-o țată și-un fericit popor
Așa dar pin' atuncea prin inimă și mînte
Să fim uniți, să ducem isbînda înainte.
Căci ținta noastră-i sfîntă și nu trebui măsură;
Și ca să vază lumea că nici-un gînd de ură
Inveninatul șarpe s'alunece nu cată
In sinul tău, — pe rege sărută-l ca pe-un tată;
Vin dar de 'ngenuchează așa cum-se cuvine
Duhovnicului.

MIHAIL

(a parte)

Încă să 'nghit așa rușine! ...
Să-mi plec genuchii față de-un mîncinos ... Ah!

EPISCOPUL-REGE

Vină,
În brațele-mi deschise Mihai... ce-aștepți?

VASILIDA

(încet lui Mihai)

Alină

Mînia ta cît încă stăpîn îți e.

(Mihai stăpînindu-se înaintea spre Ștefan care-l 'mbrățișează
apoi ingenuchează în fața Episcopului care-i pune mîinile pe
cap binecuvîntîndu-l)

BÎNCU

(a parte ironic)

Cît pare...

E copt omul acesta de-ajuns pentru trădare;
Sosesc la timp.

EPISCOPUL-REGE

Cur bine să rămîneți, pe urmă
Păstorul se întoarce să-și vadă ear de turmă
Voios c'a pus piciorul în nemișcatul munte,

Balcanul, stăvilarul credinței ne înfrunte !
Mă 'ntorc, și pentru tine Mihai fără zăbavă
Cădea-voi la icoane... căci n'are nimeni slavă
În lume, și nici altul mai vrednic nu-i ca tine
Fruntașul fără seamăn Europi 'ntregi creștine.
De-asemeni unui înger strivind demoni în cale
Ai stăvilat potopul păgînilor la poale . . .
Învinsă, 'ncremenită e horda lor de spaima
Fulgerătoarei pale de care merse faima.

SOLDAȚII

Trăească !

MIHAIL

(a parte)

O ! în inimi tu crede-ne 'mpăcați...
Blestem pe tine cadă.

EPISCOPUL-REGE

(în fundul scenei ridicînd mîna)

Fiți bine-cuvîntați !

(Cortina cade).

ACTUL II

.....

O sală din cetățune decorată în gust barbar. Coroane, blăni, trofee, și steaguri luate de la turci. În fund o ușă mare; la stînga în întiul plan, o altă ușă mai mică ce dă într'un gang, și în al doilea plan o fereastră. În dreapta un cafas ascuns de un covor.

SCENA I.

VASILIDA, BINCU, SOFIA

(Vasilida culcată pe o sofă; Sofia îi face vînt c'o apărătoare. Intră Binciu ținînd chitara sub braț).

VASILIDA

Bine-ai venit, că tocmai prințu-a plecat, vinează...

(cîntec de bucium și corn alternează în depărtare)

Auzi cum sună cornul prin văi... se depărtează.

Mai zi din cea chitară... de astăzi dimineată.

De cînd privesc doar munții cu frunțile în ceață

Și vulturii cei falnici sub cerul mohorit.

Simt gol în al meu suflet... Așa mi s'a urit,

Aici în patru ziduri cu felu-acest de viață!

Mă 'nconjură zăpada și inima-mi îngheață!
Sînt ceasuri, uite, 'n care pornită-s pe arțag,
Dar... să ne cînte roaba un cînt de-ostaș... mi-i drag!

SOFIA

(cîntă un cîntec popular; Bineu ține isonul)

Păsăruică pasărea
Cu nume de turturea
Sboară tu la maica mea
Și-i vestește c'am murit
Sub un șanț acoperit
Cu frunză de fag înalt,
Tocma 'n inimă 'npușcat.
Pițigoi din rîu s'adapă
Și de moarte tot mai scapă.
Noi feciori făr' de noroc
Nu putem scăpa din foc
Și în loc de cîntec sfînt
Croncănește-un corb în vînt
Și 'n loc de popă cu carte
Un dobaș cu doba-mi bate
Clopotele-s tunurile
Cădelnița fumurile!

VASILIDA.

O! nu... cîntecul ăsta prea-i trist din cale-afară!

(lui Bineu)

Mai bine... spune basmul cu Făt-frumos de ceară
Ce l-au găsit cu ochii deschiși pus în mormînt...
Ear tu Sofia du-te și nu-mi mai face vînt.

(Sofia ese).

SCENA II

VASILIDA, BÎNCU.

BÎNCU

Uf! eată-ne și singuri

(uitîndu-se la uși)

Nu-i nimeni a pîndi...

Ei bine dar, Domnița ?

VASILIDA

(cu tristețe)

Ibrahim Efendi!

Urzirea noastră-i încă-i departe mult de țintă.

— De nu cum-va auzul încearcă să mă mintă —

Făgăduala voastră deși nu-l lasă rece

Pricep c'o lupt' ascunsă într'însul se petrece

BÎNCU

Mai spune-i, spune-i eară!

VASILIDA

I-o spui pe drum, acasă...

BÎNCU

Norocul lui o cere.

VASILIDA

Dar... cugetul nu-l lasă...

BÎNCU

Cu toate astea fapta nu-i singură cînd-va :

Asan, voivodul Șumlei — un țar din Tîrnova,

Ivan, Sumețul Sava al Sîrbiei despot

Toți au trecut pe-acolo... și numai ast-fel pot

Păstra în pace sceptrul... Înaltul padișah

Le cere 'n toată voea credința lui Alah

S'o 'ngădue la dinșii... încolo mari și tari

Nesupărați de nimeni trăesc regi-tributari.
Făcînd acelaș lucru răsplata-i mult mai mare :
Ast-fel, Mihai cîștigă un tron ce-ar vrea și n'are.
Ba chiar la urma urmei mă mir că nu 'nțelege!
Din Dunăre la munte ! vezi ce puternic rege. —
Sultanu' totuși gata-i coroana să-i acorde
E amărit să-și vadă înfrînte-a sale horde ;
Deci Brancomir, oștirea s'o facă-a trece șirul
De munți fără zăbavă ; și Othorgul mușirul
Invingător, — în dată depune episcopul.
Ast-fel că Semi-luna îndeplinîndu-și scopul,
Iși va 'ngriji de casă în tihnă fie-care ;
Din Dunăre la munte și pînă lingă mare
El rege ! ce vis mîndru... Și gura lui stă mută ? !
In schimb plăti-va numai în aur pungi o sută.
Am chiar aci cu mine firmanu 'mpărătesc
Dar cum văd eu Domniță... zadarnic mai vorbesc.
Deși făgăducala mi-ai dat că-l vei supune
De doăzec' de zile Mihai... nimic nu spune...

VASILIDA

Crezi tu dar Ibrahime că pot cu ori-ce preț
Inmlădia un suflet atîta de semeț ?
Un plan ce noi nici vorbă, găsim nespuse de lesne
Cutremură ostașul din creștet pînă 'n glesne.
In inima lui încă deși arși 'n cătușă
Schinteea datoriei veghiază sub cenușă...
Vezi tu ? un pic de cinste rămîne 'ntr'un soldat
Precum în țărână zace un paloș vechi sfărmat.
Și lupt s'o calc, ca omul ce vitele- și îmbie
Arînd unde resboiul a semănat urgie,
Dar ostenesc ca dinsul sub arșița de foc
Cînd ruginite săbii plugul îi țin în loc !

BÎNCU

O ultimă silință sdrobește ori-ce stavili
Căci dragostea-i mai tare, ea nu cunoaște pravili.

Ear dacă nici acuma voința tot nu-l lasă
La ce să fii femeie, la ce să fii frumoasă?!

VASILIDA

Să ne 'nțelegem însă; nimic nu e pierdut:
Nu zice pin' acuma nici da, nici nu, e mut...
Dar jur cu voi ajunge să-mi sting setea adîncă...

(nerăbdătoare)

Unde-i firmanu-acela? aș vrea să-l mai văd încă.

(Bineu scoate de la piept un pergament ce poartă atîrnată
de-o panglică de mătase verde o pecetie mare de ceară roșie,
și-l dă Vasilidei după ce sărută cu evlavie pecetea.)

VASILIDA

(citind)

«Mărire, slavă unui adevărat Alah!
«Sultan drept credinciosul Mohamed, padișah
«Al Său, — și 'n a lui mină tot țiiitoare — sclav,
«Din inimă tovarăș se leagă-a fi c un slav
«Boer sau nu, acela ce-i va deschide cale
«In munți, fără zăbavă nici harță oastei sale.
«Sultanul se lipsește ast-fel a-i cucerii
«Prin sabie; ear slavul se leagă-a suferii
«Moscheelor din vremuri deschisă vechea poartă.
«Apoi, plătind în aur tributul către Poartă,
«Nesupărat de mine e 'ndrept singur să șadă
«In scaunul domniei din Istru 'n munți. — Dovadă,
«Asupra lui firmanul acesta să rămînă,
«Pe care-am pus pecetea chiar noi cu-a noastră mină.»

BINCUL

Mihai are să pue pecetea lui mai jos
De prea mărit sultanul, și-i tot!

VASILIDA

(după o tăcere)

Ce vis frumos!

BÎNCU

(luînd pergamentul)

Şit ocmai pentru aceea Domniţa văd l-alungă!

VASILIDA

Ce vrei să zici?

BÎNCU

Că vreme a fost, ba chiar prea lungă,
Să faci să isbutească acest plan, îndestul,
Şi că 'nsfirşit Sultanul începe-a fi sătul
Tot amânînd soroace de azi, pe miini, şi cară...
Dar uite... de răspunsul nu-l am nici astă-seară
Şi Brancomir tot încă mai stă la îndoeală,
Mă duc...

VASILIDA

Te duci?

BÎNCU

(ironic)

Şi-oi face aceeaşi învoeală
C'un altul, ori cu cine — m'ai înţeles Domniţa? —
Sînt îndrăsneţ, dar fie boer, ţăran de spiţă,
Deschidă-ne el drumul să trecem, şi prin lege
Chiar rob de-ar fi, acela mă jur că-ţi va fi rege!

VASILIDA

Ajunge turc obrasnic, deschideţi ochii bine
Printr'un cuvînt pot face să fie vai de tine;
Ear capul tău îndată — adu-ţi aminte soarta
Acelor hirci rînjite, — să 'npodobească poarta!

BÎNCU

('nălţînd cu nepăsare din umeri:)

Imi faci mai mare milă... Drept credinciosul moare.
(schimbînd tonul şi cu 'umilinţă)
Domniţa se lipseşte de planul nostru oare?

VASILIDA
(potolită, visătoare)

Nici cînd!... și zici răspunsul pentru deseară-l ceri?

BÎNCU

Da, negreșit deseară... știi cred de-acei străjeri
Din munți, la trecătoare de pîndă zi și noapte...
Iei țîn urechea 'ntinsă că nu le scapă, șoapte,
Și 'mprăștie ca fulger în toată țara veste
La armia 'ntreagi prin focul depe creste.
Ne adormita strajă de zeci de ori în drum
Ne a jîntuit, — și planul ne-a prefăcut în scrum;
Ear noaptea-i sîngeroasă pentru oștirea turcă:
O, flacările acelea mai pîn' la cer se urcă.
Fără de-aceste ruguri de focul lor încîns
De mult Balcanul poate ar fi de noi cuprins.
Dar astăzi pe la toacă, — am tras eu cu urechea
Se rînduește straja să 'nlocuească vechea.
Deci cată cerbicia lui Brancomir de-o curmă
Și hotărîndu-l, eată cuvîntul meu din urmă:
Pindarul să lipsească — de vrei să-ți vezi norocul —
Ear pe la miezul nopții, să vie prințu 'n locul
Numit calea Traiană. — Lui Otorgul, cu oaste
Să plece-i dau eu veste; și ajungînd pe coaste
Sub arcul unde 'n vremuri puternicul Cesar
Trecu 'n triumf, — tovarăși: slav, turc fără habar,
Iși vor întinde mîna pornînd în voe plină
Către Vidin, și mîine, vei fi mîine, regină!

VASILIDA

N[?] m înșeles... și trebuie să isprăvim odată.

Nu mult o să mai treacă și vine Mihai.

(Arătîndu-i ușa ce dă în coridor la stînga)

Cată

De-așteaptă cu răbdare alătorea, în tindă

O! dorul meu în furii e gata să s'aprîndă:

Iți voi aduce-acolo pe Brancomir învîns

Ear tu care prea bine o știi, că ești deprins
Să socotești femeea ca roab' adevărat,
Vei judeca ce poate ea face din bărbat,
Căci setea de-a fi rege vreau să-i trăzesc adincă
Și vinul răsbunării să-i dau să-l bea... și încă
Setos după aceea să-mi cadă la picioare!
Și chiar de-ar fi să-și vadă și moartea în pahare
Mă jur să nu mai lase în fund un strop, un strop!
Așteaptă Ibrahime... curind...
(ese).

BÎNCU
(un timp singur)

Ajung la scop.

SCENA III.

CONSTANTIN, MILIȚA, UROȘ, LAZĂR, BÎNCU
(Constantin intră prin fund însoțit de Lazăr și Uroș vorbindu-le. Milița îi urmează. Bîncu la intrarea lui Constantin se retrage într'un colț al scenei.)

CONSTANTIN

Ast-fel de-o lună, pace?

UROȘ

Nici harța cea mică
Cum spui; armia totuși dușmanul nu-și ridică:
De nu dă semn de luptă, nu dă nici semn de ducă.

CONSTANTIN

Ciudat! Străvechea fiara, năprasnica nălucă,
Othorgul să ne erte?... Deschideți ochii 'n patru
Păziți-vă de cîinii, care 'n deșărt nu latru.
Diseară-i schimbul străjii; luați în seamă toate
Tot unul și-unul oameni alegeți cît se poate.

LAZĂR

Și azi ca 'ntotdeauna răspund de-ori-ce străjer.

Nestrămutați eu singur îi știu dea-fir-a-păr.
Ear rugurile-s gata cit eașca le-ar aprinde —
Dar faceți cercetare de arme și merinde.

CONSTANTIN

De tatăl meu deseară, la ceasul de lozincă,
Vor fi văzuți, n'ai grijă, din cușmă la opincă.

BÎNCU

(slugarnic apropiindu-se de Constantin)

Mă plec la fiul care, ca tatăl mai presus,
Il bine-cuvîntează tot falnicul apus:
Viteaz, în timp de pace cu gîndu-i la război

CONSTANTIN

(cu dispreț)

Ascultă... lingușirea nu 'ncepe între noi
Pentru femei știu bine, le potrivești de grabă,
Scutește-mă....

(Bincu se pleacă ascunzîndu-și privirea-i de ură. Constan-
tin către soldați:)

Tovarăși, vedeți-vă de treabă.

SCENA IV

CONSTANTIN, MILIȚA

CONSTANTIN

(fără a vedea pe Milița)

Deci lupta-i potolită... sînt osîndit acasă!...
Cit liniștea această pe suflet mă apasă...
Uritul mă cuprinde... de luptă ear mi-e drag.
Sub cer atîrnă jalnic mult încercatul steag
Și ceasurile grele se'nșiră... Doamne Christ,
O! dă-mi să rabd puterea...

MILIȚA

Stăpînul meu e trist?

CONSTANTIN

Cum vezi ; și n'am cuvinte, ... mă simt că pierd nădejdea,
Nu pot schimba nimic.

MILIȚA

Ba, da !

CONSTANTIN

Și cum ?

MILIȚA

Primejdea !

CONSTANTIN

Primejdea ?

MILIȚA

Cintărețul, cel cu priviri viclene,
De mindra Vasilida ținut în puf și lene
Îngăduit în casă de tatăl tău...

CONSTANTIN

Ei bine ?

MILIȚA

Ostaș, deschide-ți ochii... ia sama-ți spun, creștine !

CONSTANTIN

N'ascund : nu-l am la suflet ; făr' de cuvîntul t'au
Îl știi de mult un josnic lingușitor.

MILIȚA

(apăsât)

Mai rău ;

Și tocmai pentru-aceea vreau mrejele-i să 'ncurc :
Să știi că Bîncu nu e decît un turc.

CONSTANTIN

(iute)

Un turc !

MILIȚA

(clătînd din cap spre aprobare, tristă)

Așa !

CONSTANTIN

Nu-i cu puțință ! Aicea între oști
Dușmanul să pătrundă !... Dar cum de tu-l cunoști ?

MILIȚA

Intru'nceput, nici vorbă, eram la îndoeală :
Mi-am zis, că nu se poate atita îndrăsneală.
Mai, de aproape însă nu-mi trebui vreme multă
Să-l recunosc. Adesea l-am fost văzut, ascultă :
Pe cînd sârmană roabă în tabăra dușmană
Duceam felul de vieață din care tu pomană
Făcutu-ți-ai cu mine smulgîndu-mă, — în cort,
Chemată de Othorgul în rușinosul port
Jucînd cu moartea'n suflet, abia mișcînd din pulpe,
Intrezării alături de leu, — vicleana vulpe ; —
Cinstit, — mai de-opotrivă cu pașa ! Cum îți spun
Steteam la îndoeală : « un turc nu e nebun
Să între-aici cînd moartea îl paște pas cu pas »,
Dar, îl urmam cu ochii și nu-i mai dam popas,
Cînd eată prefăcutul țigan, ca prin minune
Cu fața 'ntors spre Meca îl prind în rugăciune
Eri sară ; — dar nici umbră prin minte n'o să-i treacă.
Ia seama și la dînsul, ea seama și la greacă.
Veghează zi și noapte neadormit, stăpîne,
De vreme ce de veste ți-a dat al curții cine.

CONSTANTIN

Îți mulțumesc... Primejdea nu-i îns'așa de mare
Un ceas, prea mult ajunge pentr'o spînzurătoare...

Ear turcii de departe îl vor boci cu milă.
Mă duc să dau poruncă...

MILIȚA

Stăpine nu-ți fă silă
Ascultă pîn'la urmă pe roaba ta, îți cer...

CONSTANTIN

Vorbește...

MILIȚA

Mina care m'a smuls din lanț de fer
Se poate ca asupra-mi să caz' omoritoare
Cînd taina îți voi spune cît e de 'ngrozitoare.

(Luîndu-i mina să i-o sărute)

O! pînă nu zac moartă de crunta-i lovitură
Mă lasă dar s'apropii de dînsa a mea gură...

CONSTANTIN

Eu să lovesc în tine! Dar ce poate să fie?

MILIȚA

O inimă curată! O nevinovăție!
Adu-ți aminte... greaca a mai visat coroana
Și-ades' străinul este care-ți ajută goana...
Gîndește la trădare... gîndește cu ce preț
Domnesc Ivan Bulgarul și Sava cel semeț.

(oftînd)

Țiți alții din mîndrie cu dor necumpătat,
Ca Sîrbul, ca Bulgarul ajung prin cap plecat
Creștini supuși de voe Sultanului puternic,
De capătă coroana pe-o faptă de nemernic!
O! cîte 'nfrîngeri numai în ultimul răsboiu!
Spion, Bîncu nu este cu semenii de-un soi.
In tabăra turcească mai toți i se închină.
Dar unde pui la urmă că ura bizantină
Ce pentru preot greaca păstrează, — tot mai vie-i! —
Dac'ar vrei coroana cu pata mișeliei?

De unde știi că Bîncu nu-i o arată 'n taină
Furiș lăsînd s'o vază cum schintee sub haină!

CONSTANTIN

Ceea ce-mi spui Miliță, mă umple de fiori
Iubirea de mărire și crima, — sînt surori;
Ah! Vasilida totul să facă e în stare
Și nu mă mir, dar sfatul veni la timp îmi pare.
De-ajuns să văd pe tata, să-i dau numai de veste...
El e stăpînu-acestei nevrednice neveste
Zadarnic uneltirea dușmană vrea mereu
Să prindă 'n mreji cînd doarme pe 'mbătrînitul leu;
Să-și scuture doar coama, așa de la pămînt
Și pînza-i de păiajeni se spulberă în vînt.
Pe loc îi dau de veste...

MILIȚA

Nu te grăbi, și 'nfrînge
În tine de se poate clocotitorul sînge.
Dar trebui să-ți spun *totul*; — vai mie însă — cată
De nu te 'ncrede 'n nimeni, nici chiar în al tău tată.

CONSTANTIN
(ridicînd mîna cu furie)

Milița!

MILIȚA

Știu, lovește în roaba făr' de lege,
Dar tatăl teu... și dînsul a vrut să fie rege...

CONSTANTIN

Milița!

MILIȚA

Cînd un ciine, simțînd dușmanul, latră,
Omul nedrept atunce asviră 'n el cu piatră
Lovește! al meu sînge de va țîșni 'n țărînă,
Ce-i ciinelui de moare? stăpînul să rămînă!

MILIȚA

(cu spaimă)

Chiar tatăl meu! o Doamne!...

MILIȚA

Așa-i de 'ngrozitor
C'aș vrea mai bine 'n ceasul acesta ca să mor
Cum-va de presimțirea sau ochii mă înșală!
Dar l-am văzut o'dată cu turcu-acî în sală
Schimbînd unul cu altul niște priviri de-acele
Ce schimbă între dinșii doi făcători de rele!

CONSTANTIN

El! făcător de rele!

MILIȚA

Te pun la chinuri, știu...
Dar te gîndește; dorul s'aprinde tot mai viu
In el, și de o vreme păcatele fac salbă,
De cînd e rege popa Ștefan cu barba albă.
Nu vezi? din toate cele nu-s tocmai semne bune
De Brancomir voește cum-va să se resbune?
Da, cîntea lui o pildă era odinioară,
Dar Vasilida 'n toate, în toate se strecoară.
Otrava nesîmțită cînd pic cu pic și-o varsă
In dragoste, — femea-i de rele patimi arsă.
O crede-mă că 'ntrînsul adînc pătrunde ura;
Și cum albastre ceruri se fac cum este sgura
Cînd vine vijelia, — tot ast-fel rînd pe rînd
In ochii lui trec brazde de 'nfricoșatul gînd!

CONSTANTIN

(stîns, în lăcrămi)

O taci, o taci, că viața aproape mi se curmă
Și-un glas lăuntric pare că-ți dă dreptate 'n urmă.
Dar tatăl meu! El tocmai? Ah, e cu neputință!...

MILITA

(îmbărbătindu-l)

Cînd dușmanu-i la ușă, nu-i timp de suferință
Ia-ți hotărîrea... roaba de-acuma vrea să tacă.

CONSTANTIN

(sdrobit pe scaun)

O! doamne, îndurare, cu gîndul meu mă 'ppacă...
Cum, tatăl meu? Și totuși nu-l cred așa mișel,
In-stare-a-și vinde legea și sufletul din el...
Treizeci de ani de cinste, și-acum, un trădător!
(sculindu-se)
Oh, vroi să aflu totul!

MILITA

Nimic nu-i mai ușor

Aicea cu nevasta de-amiază și cu Bîncu
Mihai se 'nchide singur; te uită —

(dă perdeaua la o parte arătîndu-i cafasul)

vezi adîncu'

Cafasului aceșta?

CONSTANTIN

(rătăcit)

Nebun de bietu-mi cap....

(se uită repede în cafas:)

Să-l spionez!... dar poate e mijlocul să-l scap...

(sgomotu de surle în apropiere)

Ce-aud? de friguri oare urechile să-mi urle?

Ba, nu, se 'ntoarce.

(tare, cu spaimă)

El e!... e sgomotul de surle

Gonacii trîmbișează... curînd dea-fir-a-păr

Va trebui să aflu curatul adevăr!

Dar totu-i pentru țară și pentru sfînta Cruce

Și-ori-cine-s trădătorii, trădați de-aci s'or duce...

(se ascunde cupă perdea)

MILIȚA

(un timp singură)

Sărman stăpîn, ce trăsnet pică și peste dînsul.

(mișcată)

Dar vede bine roaba

(fricoasă)

de ce mă 'neacă plînsul? (Ese.)

SCENA V

MIHAIL BRANCOMIR, VASILIDA, VÎNĂTORI

Brancomir avînd o sulîță în mină intră cu Vasilida. Sînt
escortați înainte și urmat de vînători.

MIHAIL

(batjocoritor; sgomotos)

Da, da, ucis-am ursul! Isprava e de frunte
Pentru Mihai stăpînul acestui falnic muște.
Nici vorbă, ce mai luptă; el, cu o lighioae!
Și l-am ucis pe datî! — Vedeți ca si-l jupoae
Și blana să mi-o ducă — m'ați auzit ce strig? —
S'o dea regelui carna să-l apere de frig
Din partea mea, cu vorbă de credincioasă slugă.
E sfînt! și de e pace, o-avem prin sfînta-i rugă.
Smulgeam păgîne steaguri pe vremuri; dar de-acelea
Nu-i plac. (rîzînd) Ucis-am ursul! Să-i ducă unul pielea.
Plecați! (Vînătorii es)

SCENA VI

MIHAIL, VASILIDA

MIHAIL

(amărit)

Nici că se poate mai vrednică ispravă!

Fruntașul fără seamăn din toată țară slavă
Drept singur dușman are, azi ursul, mîine zimbrul...

VASILIDA

Și eu, — văd de bucate, presăr cînd trebui cimbrul,
Acea-ce scoboară din Porfirogheneți
Contemplă munții care se 'mbracă de nămeți,
Și-i molcom legănată de un schîncet de chitară!
O, soarta ta nu este mai tristă, mai amară.
De-acum, pe zi ce mergem, noi scobori-vom clina
Puteții noastre... Totuși, mă 'ntreb: a cui e vina?

MIIIAIL

Ertare, nu mă pune la veșnica tortură;
Tu știi cît vream eu tronul, de mult, peste măsură,
Și numai pentru tine. Prin intrigi episcopul
A pus pe dînsul mîna; cum vrei să-mi ating scopul?
S'astept ca moștenirea să-mi dea pierdutul rînd?
Dar poartă vezi-l bine mai verde ca ori cînd
Șeaizeci de ani pe umeri... Slăvit ca o icoană
Moșneagul pîn' la moarte s'agați de coroană.
Și pusnicul acela vestit, din Kilandar
I-a zis, citind în stele, că moare «centenar».
Dar să mă 'nghită iadul! Ca să trăeasc' un veac
Va trebui să aibă pentru cuțit un leac.
Și-apoi, de vine vremea ca să mi revărs eu focul,
Pot face cînd mi-e voea să mintă proorocul!
Voi merge pîn' acolo... și cînd l-oi fi străpuns
Nici dracul nu mă scoate din tronul ce l-am smuls.
Avînd de mine-aproape pe mîndra mea iubită,
Coroana însă-și par'că-mi va fi mai neclintită
Pe frunte-mi; și 'n palate voi trece-atunci cu drag
De-i dat cu trupu-acela străpuns, — să-mi fie prag!

VASILIDA

Acum zadarnic toate-s': minie, plîns, blestem!

Poporu 'ntreg cu dînsu-i și-l apără. Mă tem
Că nu cum-va chiar oastea să 'ncerce să-l răsune.

MIHAIL

Ah! veșnic să-mi rod friul, silit a mă supune
Vicleanului acesta mormăitor de psalmi —
Ce-i de făcut? o drace!

VASILIDA

Nu mai gîndi la palmi!
Te dă, cum fac atîția și atîția domnitori,
In partea celui tare...

MIHAIL

(revenindu-și)

Pe zi de zeci de ori
Imi zici acelaș lucru... dar ai priviri mai blînde
Să dau cu Turcul mîna... o! vechile-mi isbînde!...

VASILIDA

Cum vrei! Porunca totuși ți-o dau așa cum este:
Ori da, ori ba! Alege din două.

MIHAIL

(mîndru)

Ce poveste!

Poruncă mie?

VASILIDA

Mîndru aicea nu se 'ncepe
Să fii; încă odată: îl lași ori nu să scape
Norocul tău și-acuma? Căci uite Efendi
A și pierdut răbdarea; de nu va dobîndi
Răspunsul de la tine nici astă-seară, pleacă!
Destul atîta sbucium, — cît timp mai vrei să treacă?

MIHAIL

(gînditor)

De seară?!

VASILIDA

Da, și prețul ce-ți lunecă din mină,
— Auzi Mihai tu? — tronul îl dă lista păgînă
Ori-cui ar fi, aceluî cutezător, de cum,
Acî în munții noștrii, le va deschide drum.
Ear greaua diademă de pietre sclipitoare
Va sta pe fruntea vr'unui soldat ce grijă n'are,
De-ar fi cel mai netrebnic, îți va fi rege... eată!

MIHAIL

Nu, nu... toți vor respinge a turcului răsplată!

VASILIDA

(cu necaz)

Fă dar și tu ca dinșii... Ne-ademenit de mreajă
Rămii unde ți-e locul și zi și noapte streajă
Ia pildă la oșteanul de rînd, — tu căpitanul!
Firește, ienicerul cît timp și-a pus cazanul
Să-i fiarbă 'n foc pilaful, și are 'ntreagă leafa,
De-l palmuește aga, umil își pleacă ceafa
Și tace că-i cuminte... Oștenii au sfială
Rămii și tu ca dinșii... Frumoasă rîndueală.

MIHAIL

(aninindu-se de ultima schintee de cîste)

Mai bine-așa, cu cîste să n'am de ce mă plînge!

VASILIDA

Nu cred! Mîndria 'n tine e-un cal arab de sînge
Ce sare, se 'ncordează cînd simte frîul

MIHAIL

(după o lungă pauză)

Dar

Ce vrea Ibrahim?... spune.

VASILIDA

La noapte lângă arcul roman, de strajă, — eacă!
Ne 'ntîmpinați, de oaste toți Turcii or să treacă,
Și mîine, — îți faci intrarea de rege în Vidin!
Te învoești?

MIHAIL

(a parte)

Ah! eată minutul greu... ce chin...
O voi mustrări de cuget! Fugiți, fugiți departe,
Neperitoare umbre! Soldați cuprinși de moarte.

VASILIDA

Răspunsul?

MIHAIL

(a parte)

Cum? Ispita de-apururea să darme
Străvechea datorie! Și voi, o steaguri, arme
Dovadă orbitoare de fosta mea virtute
Nu tremurați voi încă?

VASILIDA

Răspunde azi mai iute!

MIHAIL

(tare, lînd-o de mîini)

Vrei tu? — Zadarnic sbucium! o luptă, m'ai slîrșit.

VASILIDA

Da, vreau! o vezi prea bine, și vreau, că-mi ești iubit,
Eu singură știu ceea-ce 'n inima ta zace,
De cînd pătruns-am taina ce nici-o clipă 'n pace
Nu-ți lasă măcar noaptea; tu tremuri în căldură,
Suspini, acelaș murmur îți flutură pe gură...
Oh, vreau, dar pentru *tine*, căci nu mai affi somn
Stăpîn inimei mele, și vieței mele Domn.
Și-apoi cum nu ți-e silă de viața noastră, ție
Cînd doru-mi de coroană și apriga-ți minie
De-asemeni precum două cușite ce s'ascut,

Imbrățișării mele, tăișul lor pun scut.
O sufer cât n'ai crede, ia seama zic: măsura
Cu virf cînd fi-va plină, să nu reverse ura.
Și-atunci, de lingă tine m'oi smulge fără milă,
Dar știu că vrei, și toate sînt vorbe de copilă.
Mihai atita lucru îți cer să faci... și dacă
Dorința mea nebună de slavă nu se 'mpacă, —
Decît să-i mai simt pliscul din mine cum s'adapă
Omoară episcopul și dragostea ne-o scapă,
Indrăgostiții care sînt ast-fel de tovarăși
Inlăntuiți sălbatic găsesc un farmec earăși.
La sînul meu, de somnul o fi să te 'n floare,
Te-oi legăna și visuri urite vor dispăre.
Mustările de cuget mă 'ntreb: la ce te curmă
Cînd dreptul tău, e vorba, să dobîndești la urmă,
Cînd pedepsești și țara de-o nerecunoștință.
Mai mult ce-i o geamie? Și ce-i din prisosință
Un sac, sau doi de galbeni, și-o altă făr' de lege?
Ce lesne se dreg toate... Incepi prin a fi rege
Și țările acestea fărîme desbinate
Cu regișori a parte, de-arîndul le vei bate
Ca mîine cuceri-vei suflarea toată slavă
Tîrînd-o după tine — oștirea-i veșnic sclavă; —
Chiar turcii-atunci goni-vei departe peste mare
Far tu, Mihai cel sfînt vei fi, Mihai cel mare
Slăvit de o potrivă cu Cesarii romani —
Dar ce spui, pîn' atunceă mai e ce-va, sînt ani!

(grăbită)

Dă mîhile la mine, în ochii mei privește
Sînt eu femeea unui fricos ori nu? Vorbește!
Știi tu, ce vrei din mîna să pierzi? Aproape gata,
E tronul, e puterea e aur cu lopata
Dar uită-te mai bine în ochi-mi: vezi vr'un nor?
De nu vrei, hotărîtă-s': aicea mă omor!

MIHAIL

O Doamne!...

VASILIDA

Și te uită Mihai, auzi tu bine? —
De-ți trebui o dovadă cum că femeea-și ține
Cu ori-ce preț cuvintul cînd și l-a dat, — acum
In ochii tăi, privește, cu părul mă sugrum!

MIHAIL

(speriat)

Destul, primesc, ajunge. — Cu jurămînt de moarte
Mă leg, o Vasilidă, să merg în ori-ce parte
Mi'ei zice (hotărit) Mă simt gata de-omor, chiar de ar fi
Să-mi vind întregul suflet Satanei, — și-aș ciopli
Sub aripile-i negre, din sfîntul Lemn, un Scaun
Domniei!

VASILIDA

(Tirîndu-l după ea și-i arată c'un gest poruncitor ușa tindei
unde trimisul sultanului îi așteaptă:)

Vin'o dară...

SCENA VII

CONSTANTIN

(peste măsură de tulburat ese din cafasal unde-a stat ascuns)

Ce-i de făcut în daun'?

ACTUL III

Un platou în Balcani. În mijlocul scenei văzut pe trei sfer-turi arcul de triumf al lui Traian în ruine. Baso-reliefurile reprezintă scene războinice. Cîte-va figuri sînt mutilate. O șosea romană cu lespezi mari desunite traversează în linie oblică teatrul și trece pe sub arcul monumental. La dreapta, pe marginea șoselei și la piciorul monumentului se ridică un rug de fascii rășinoase; lângă el arde o torță lungă înfiptă în pămînt. Jur împrejurul scenei brazi și stînci. Departe în fund lanț de creste de munți. Cîte-va virfuri albite de zapadă.

Noapte cu stele.

SCENA I

UN STRĂJER pe urmă UN PĂSTOR
(privind un ornic de nisip la lumina torței)

Un ceas spre miezul nopții... Să 'ntorc și ceasul meu
(întoerce ornicul și-l pune la pămînt. Se uită 'n zare:)

Hei! Nu mai vine nimeni? Doar n'o să stau mereu
De gardă... Altă-dată — mă mir — sosea 'nainte
Străjerul să mă șchimbe... Brr... frigu-i doamne sfintel
Ist-noapte o să 'nghețe pe cîmp multe ciolane.

(zărind între stînci păstorul venind)

Dar cine vine-acolo... ha? tu ești măi ciobane?

PĂSTORUL

Eu, bună vremea vere... da' tot tu ești de pază?

STRĂJERUL

Aștept d'un ceas străjerul și văd că 'ntîrziază
De! greu găsești poteca, s'a dus de viscol urma.
Dar ce păzești p'acea? Unde lăsat-ai turma?

PĂSTORUL

N'am grija... e la pîndă coala zăvod Lăbușul.
Fusei pîn' la fîntîna de mi-am umplut căușul...

STRĂJERUL

Zău, tot mă bate gîndul de cînd fac 'icea pînda
Că ori eu, ori zăvodul tău, — una ni-i osînda:
Ziua să dormi, ear noaptea veghînd s'ații urechea
Cu ochii 'n patru... spune, nu mi-i Lăbuș perechea?

PĂSTORUL

Așa e: Turcu-i lupul, tu cînele; Mihai
Păstorul... D'apoi lasă-l că ne părește 'ncăi!
Halal de el viteazul.. Se zice, și cînd doarme
Pe pernă de-i e capul, dar mîna-i e pe arme.
Ce-am fi noi fără dînsul?

STRĂJERUL

De! Brancomir să fie!
— Dar ce-o fi cu străjerul de nu mai vrea să vie?! —
Cînd te gîndești, trei zile de ger pustietate!

PĂSTORUL

Nici vieța mea nu este mai de rimnit măi frate...
Tu, tot găsești acuma culcușul să dormi dus
Pe cînd eu, toată vara voi sta pe creștet sus.
Mai eri răcisem bine, și gata să mă duc
Ne 'mpărtașit! — așa e vieța: mai furtună
Mai soare. Noapte bună și rabdă!

STRĂJERUL

Noapte bună!

(Păstorul se depărtează)

SCENA II

STRĂJERUL (singur)

Brr... crivățul mi-'ngheață și măduva din oase.

(se plimbă și se uită pe cer)

Ce-au stelele de par'că sînt azi mai luminoase!?

Ai zice că fac streja cu ochi deschiși și mari...

Maica-mi spunea sărmana că stele-s pîndari,

Că singure văzut-au de cînd e lumea lume

Fără de legi uitate, nepedepsite sume.

Nu știu, — dăr par'că astăzi le văd sticlind mai tare;

Pustietatea-i vina? Or mie mi se pare

C'o mare tilhărie e gata să se 'ntîmple...

Ciudat! Cum schintecază... Ce dracu-mi urlă 'n tîmple?

Nu! Nu este nimica... Un vînt de miează noapte

A limpezit tîria și-atîta tot, că șoapte

Și basme cite 'n lună spunea ea maica bine.

Mihail Brancomir intră prin fund cu un bonet și o manta
la fel cu a străjerului.

A! eată și străjerul să-mi fie locul vine.

SCENA III

STRĂJERUL

Cine-i ?

MIHAIL

Tovarăș.

STRĂJERUL

Bine, acuma dă-ți lozinca.

MIHAIL

Racova.

STRĂJERUL

Imi ții locul trei zile. Dar turbinca
Ți-e plină cu merinde ?

MIHAIL

Mi-e.

STRĂJERUL

(măsurindu-l cu ochii)

Cine ești, măi tată,
Imi pa'ică pînă astăzi nu te-am văz't niciodată.

MIHAIL

Sînt tocmai din Etropol bătrîn străjer.

STRĂJERUL

A! bine.
Atuncea știi că trebui să întrebî pe umbre : «Cine?»

MIHAIL

Știu.

STRĂJERUL

Locul-l cunoști bine ?

MIHAIL

Născut aice nu-s?

STRĂJERUL

Știi și lozinca noastră?

MIHAIL

Cum nu, Uroș mi-a spus.
Va trebui s'o dea străjerul după mine.

STRĂJERUL

Bun! Eu mă duc acuma să dorm... rămiu cu bine.
(Străjerul ese)

SCENA IV

MIHAIL

(singur)

Ah! înșfîrșit e vremea să-mi țiu făgăduința.
Jurat-am... un pas încă și-mi împlinesc dorința!

(visător)

Othorg-mușirul vine; o să-l aud curînd
Pe lespedeia română în trap grăbit sunînd.

(oțerit)

Și-l voi vedea — barbarul — intrînd sub mîndrul arc
Zidit de Traian Ccsar — popoarelor monarc!

(potolînd remușcarea)

Ce-mi pasă de prostime... n'o pun la socoteală.
O! Vasilido gata-s la ori-ce îndrăsneală!
Cu brațele molatici și albe m'ai cuprins
Și glasul remușcării în suflet mi s'a stîns!
Da! sărutat-am mina ce-mi arăta abisul

Aș face-o tilhărie șă-ți pot împlini visul
Și fiind-că-ți trebui una ca și mai mult să-ți plac
Simt astă-zi o hidoasă plăcere ca s'o fac!
De pletele-ți bogate și negre ca un doliu
Inlănțuit la sînu-ți, în orbul meu orgoliu
Jurat-am să vind țara, și — ori-ce va fi — oi vinde!
In farmecul beției cînd voi vedea că-mi tinde
Archangelul pierzării cu rinjetu-i etern
Coroana înroșită la flacări de infern, —
Iți voi aduce-o 'ngrabă puneți-o-voiu pe frunte
Și nici-un sfînt în cale n'ar sta să mă înfrunte!

SCENA V

MIHAIL, CONSTANTIN

MIHAIL

(a parte, zărind pe Constantin care apare în dreapta
între stînci).

Dar ce-i? visez? O umbră stă coala lîngă stîncă.

(tare și răstit)

Hei! Cine-i? Nu e voc să te apropii încă.

Aiurea treci creștine... porunca-i aspru dată...

CONSTANTIN

(apropiindu-se tulburat)

Sînt eu și nimeni altul... te liniștește, tată

MIHAIL

(a parte speriat)

Copilul...

CONSTANTIN

Da.

— 51 —

MIHAIL
(neros)

Răspunde, și cine-așa târziu
La ceasu-acest al nopții te mină — aș vrea să știu.
Și pentru ce ți-i glasul și faț'ășa schimbată?
Ce vii să faci aicea?

CONSTANTIN
(rece)

Ce faci tu însu-ți tată?

MIHAIL

Răspunde, căci mai multă răbdare s'am... nu pot.
Ce vrei tu?

CONSTANTIN

Datoria să mi-o 'mplinesc... *Știi tot!*

MIHAIL
(prefăcînd o uimire)

Știi tot?

CONSTANTIN

Știi că Balcanii vor răsuna de arme
Că Turcii or să vie, că rîgul de alarme
Nu are lîngă dînsul un paznic credincios,
Viu dar sî scap eu însu-mi poporul lui Christos
Și cîntea ta oștene și sufletu-ți... Pe loc
'Naintea ta și fără de voe-ți, — voi da foc!

MIHAIL
(a parte)

O, doame, adineauri chemam spiritul rău —
Și eată-! E aicea, și e chiar fiul meu
Ce fac?

(tare)

Vorbești vrea, băete, — nu-i dea-bună!

CONSTANTIN

Departa de la tine nevoea de-o minciună!

(violent)

Aștepți aci Othorgul să-ți dea făgăduela:
Coroana, sceptrul țării... știu toată invoela!

MIHAIL

(a parte)

Ce-aud!

CONSTANTIN

(căutînd să-l înbuneze)

Dar nu se poate atita rătăcire,
M'am înșelat degeaba, a fost o 'nchipuire
Un vis, o nebunie, viu dar să-ți cer ertare.
Cînd ai șoptit femeii: sînt gata de trădare
Ai spus așa o vorbă în vînt, ai vrut s'o minți
Și-apoi ai șters sărutul care te-a scos din minți
— Pecetea rușinoasă a tristei învoeli; —
Nu este-așa, o tată, ghicesc, ai vrut s'o 'nșeli
Pentru sirmana țară, pentru războiul sfînt
Ai pus o clipă masca pe chipu-ți și 'n cuvînt
Și-ai alergat în urmă aci să dai de veste.
Othorgul o să cază în cursă, așa este?
S'or lumina de flacări Balcanii noștrii ear
Trezind pe toți din Iskern și pin' la Kilandar
M'oi deștepta atuncea și eu din vis urît —
Aprinde rugul tată... și-acum, numaidecît!

MIHAIL

Cu alte vorbe, fiul pe tat'său bănuște!
Trăii să văz și p'asta... urmașu-mi îndrăsnește.
Spion, să mă întrebe de-s trădător ori ba!
Ce fel? De cînd un tată ursit e a răbda
Copilul lui s'asculte la ușă spionînd?
De cînd să am nevoe de sfatul tău, de cînd
Stăpînul se supune unui slujbaș.... de unde,

Și pină unde-atîta trufie-mi porți? Răspunde
N'am socoteli cu tine... Și fără vorbă multă
Tu știi că toți plec capul cînd fruntea mi se 'ncruntă...
Ori ce-are să se 'ntimple vreau singur să rămîn
Tu 'ntoarce-te la posturi, ascultă de stăpîn,
Ia calea cea mai scurtă: să tremuri cînd îți zic!
Pe mine mă privește să văd de rug. Nimic
Pe tine. Știu eu bine ce țării trebuiește
Îți poruncesc, te 'ntoarce la postul tău: grăbește!

CONSTANTIN
(îsbuenind)

E dar adevărată ghicirea mea dintîiu
Trădarea e aproape de săvîrșit? Rămîiu!

MIHAIL

Te 'mpotrivești?

CONSTANTIN

Da! uite, să 'ntring minia-ți știu
Căci tot îmi mai rămase din dragostea de fiu
Puterea ce 'ntr'un singur gînd viața mi-o culege
Ș'o svîrlu între tine și fapta-ți făr'-de-lege!
'Napoi respect de tată, de braț învingător,
In inima-mi aprinsă mai port un singur dor:
Căci ceru-o să mă 'ntrebe, de n'oi scăpa prin mine...
De-o pacoste moșia și tatăl de rușine—
Va trebui ca munții să se lumine odată
'Napoi, îmi trebui torța...

MIHAIL

Oprește, niciodată!

CONSTANTIN
(mai potolît, rugător)

O tată, vezi ia seama la ce faci, te gîndește
Căci Dumnezeu te vede, ceru 'nstelat privește!

M'am întrebat cînd însu-mi aflat'am mișelia
In care parte-i cinstea, în care datoria
Ah... totul era limped: s'arăt 'naintea țării
Nemernicia voastră care-o ursea pierzării
Și să trădez pe Bîncu... Dar pentru tine vai!
Ce soartă 'ngrozitoare te aștepta Mihai!
In fața datoriei un gînd mă 'npiedica!
Văzui ca într'un fulger spînzurătoarea ta!
Ne 'nchipuita faptă: *un fiu* pirind pe tatăl
La 'nfiorat de spaimă și n'a făcut'o: eată-ll!
Nu, n'am voit un nume atît de strălucit,
După atîta cinste, să fie terfelit,
Nici faima lui să piară ca frunza moartă 'n vînt
Ear mîine trecătorii să-ți scuipe pe mormînt!
Și pus-am gurii strajă; tăcînd în mine-ardeam
Și zi cu zi în chinuri cumplite 'ntîrziam.
Dar azi nu-i cu puțință căci timpul trece iute
De flacări rugul trebui să se cuprindă: du-te,
Mai potolește-a țării și-a cerului minii —
De nu tîceam, gîndește azi und'erai să fii:
— In lanțuri, — fără mine — nici vorbă; pe nevrute
O tată, nu mă face mai mult să 'ntîrzi... du-te!

MIHAIL

De geaba; te căește c'ai vrut să-mi scapi vieța
E prea tîrziu, — ridică-ți dar de pe frunte ceața.
Cu mult era mai bine să spui tot la mireni
Și sfișiat crimpee de chiar ai mei oșteni
Să vezi, și să rabzi totul. Tu vremea-ți perzi, un veac
Să cîntărești nimicuri. — Eu hotărâsc, și fac!
A! cine nu prevede nu-și poate soarta 'nvinge
Scurt! nimeni n'are voe de rug a se atinge!

CONSTANTIN

Și părăsești tu tată hotarul nostru sfînt
Cînd Turcii pustii-va Europa 'ntr'un avînt
Fanatic de urgie snopind creștinătatea?

MIHAIL

O fi, dar tu știi bine dreptatea ce-am cules.

CONSTANTIN

Uiți dar pe Christ el însu-și? Nu, nu e de 'nțeles...

MIHAIL

Unde-i răsplata muncii? Făcutu-m'a el rege?
Voi fi cu toate astea și fără voea lui!

CONSTANTIN

O crezi? Ce rătăcire să poți așa s'o spui!
Coroana e prea largă pe-o frunte trădătoare:
Își va cădea pe umeri lanț de spînzurătoare...
Înalt, slăvite rege...

MIHAIL

A, rizi acum de mine
Prea multă nebunie te-orbește, că...

CONSTANTIN

(dureros)

Ei bine,

Mă eartă... la neazuri, nu știi ce mai înșiri.
Veniți, veniți o sfinte, rășboinice-amintiri
Amurguri glorioase după o zi de luptă.
Învălmașala prăzii, voi steaguri smulse, rupte...
Ah! fericitul strigăt cînd capitanul strajnic
Își regăsea copilul alătura de paznic
Și-i sărutai pe frunte o tăetură adîncă...
Vechi amintiri, mișcați-i voi inima de stîncă,
Săriți în ajutoru-i mărețe viteji
Doar o roși de fapta adîncei josnicii.
Mai spuneți-i că miine cînd va intra 'n cetate
La porți și la ferestre stîndardele-atîrnate

Il vor isbi în față cu faldurile lor;
Spuneți-i ăstui vultur schimbat în trădător
C'ostașii ce căzut-au în cîmpul luptei eară
Știu toți fără-de-legea-i de ucigaș de țară,
Că 'n taină trecînd noaptea pe ling'a lor morminte
S'aude murmur, geamăt, se deslușesc cuvinte!
Nu poți fi într'atita căzut, o tată dragă,
Să. lași și te blesteme de veci o lume 'ntreagă.
Nu vezi a tale fapte semețe, lucitoare,
Cum cad inghenuchiate, tind brațe rugătoare?
Le-alungi tu de la tine ca pe femei pierdute
Cînd țările-apusene 'naintea lor stau mute
Cuprinse de-admirare? Atîta josnicie
O e cu neputință (plînge) aceasta n'o să fie!
Vezi tu cad ingenuche și plîng, te rog cu bine
Nu te uita aiurea, fii tată demn de tine
Nu este așa? lisa-vei ăst rug să-l vad arzînd
Și hotărît vei smulge din suflet mai curînd
Făgăduela dată, atît de fioroasă
Și 'n foc vei asvirli-o ca earbă veninoasă
Ce o arzi fără de milă și foi și rădăcină!
Vei rămînea atunce curat ca o lumină
Ear vînt din miază-noapte ispita va purta
Și 'ntr'un potop de flacări virtej s'o spulbera!

MIHAIL,

(e'un semn negativ)

Destul, destul... te-ardică, — Pe cer și iad juraiu
Că rege-a fi din munte la Dunăre Mihail,
Ear scumpa Vasilidă, regina mea iubită,
M'oi răsbuna pe Sfîntul cu fața hipocrită.
Și asta se intîmplă chiar mîine la Vidin
Cum nu-i minciună astăzi că cerul e senin.
De-asurda ți-i minia, de-asurda răzvrătirea
Nimic n'o să mă mișce nici teama, nici cerșirea.
Mai lesne smulgi o pradă din ghiara unui leu
Cînd s'asvirilit asupră-i, — nu mie visul meu!

Și ori-și-ce mi-ai spune, e 'n darn, atîta știi :
N'aprinde nimini rugul, cît încă eu sînt viu!

CONSTANTIN
(rătăcit)

Viu! ce cuvînt mai straniu puteai să spui,—mă sperii!
Viu! ah! ce cugetare din frînele durerii
În creeru-mi răsare și-l mistue-l răpune...

MIHAIL

Nu te pricep... ori poate tu mort m'ai vrea! ia spune!

CONSTANTIN

Gîndesc că 'n clipa asta ar trebui să fii —
Un trădător nu are ce căuta 'ntre vii...

MIHAIL

Ce zici?!

CONSTANTIN

Gîndesc că poate Othorgul, turcii săi,
Pe cînd noi stăm de vorbă, au și intrat în vîi
Că de-aș mai pierde vremea părtaș sînt la ispită
Că datoria încă nu-mi este 'ndeplinită!

MIHAIL

Ce datorie?

CONSTANTIN

Sfîntă! Ah! da, ar fi nedrept
Să te mai scap pedepsei și-aci 'n zadar s'aștept :
Căci ești primejdea țării ertată de calau —
(rinjind)

A, mi-am adus aminte : un paloș port la briu.

MIHAIL

Un paloș?

CONSTANTIN

Da, un paloș, și poate mai ții minte
Cum într'o luptă moartea opritu-ți-a 'nainte
Și azi port urma ranei. Dar dacă trîndăvia
Și ne 'nfrînata poftă ce ți-a stîrnit domnia
Au preschimbat în pripă un vultur într'un corb ;
Fiind-că uitînd totul, vîndut turcilor orb,
Mergi să cerșești coroana streinilor de-afară
Atunci oțelul ăsta se face foc și pară
Iar fiul ce-ți stă 'n față se schimbă 'ntr'un calău !
(trage spada)

MIHAIL

(o scoate la rîndu-i sîdindu-l)

Dar paloșului ăsta nu-i frică de al tău.

CONSTANTIN

Eu lupt în datoria și legea de ostaș
Să apăr cinstea casei stîrpind un ucigaș,
Eu țara mea îmi apăr și legea creștinească
Tu, lupți pentru trădare, deci Domnul hotărăscă !
La moarte vînzătorul....

Constantin se repede asupra lui tată-său. Săbiile se încruciază
un moment. Mihail primește lovitura în piept. Șovăește

MIHAIL

Ah !

CONSTANTIN

(ca din vis trezit)

Doamne, ce-am făcut !

MIHAIL

(expirînd la pămînt :)

Ucigător de tată.... blestem !

CONSTANTIN

Nu-i de pierdut

O clipă ; să pui focul să dau de veste-oștirii.

Ia torța și-o aruncă în rug care se înflăcărează. Către fundul scenei se văd din depărtare în depărtare focuri aprinzindu-se. S'aude resunînd tunul de alarmă pe cînd Constantin în genuchi se roagă :

Voi sinteți marturi stele ochi ai Dumnezeirii....

'Naintea astei flacări și-ăst trup lipsit de viață

Imi desvălesc simțirea și vă privesc în față !

Să-și vîndă legea, țara pe-un sceptru, — era gata....

Mă judecați luceferi : am omorît pe tata !

(Sfîrsitul actului III.)

ACTUL IV

(Acelaş de decor ca în actul al II-lea.)

LAZĂR, UROŞ, ANA.

(La ridicarea cortinei Uroş rănit la picior, stă cu talpa pe o laviţă, ear Ana fca sa, îngenuchiată înaintea lui, îl îngrijeşte. Lazăr în picioare aproape de ei.)

SCENA I

LAZAR

Şi zi... pierdurăm lupta?

UROŞ

Mai -i vorbă?... Ear năpasta
De 'nfringere! — Vezi Ano şi-mi spală rana asta.

ANA

O sută morţi căzură?

UROŞ

Ba doă sute 'n cap,
Răniţii başca...

LAZAR

Turcii a zecea oară scap
De cînd muri viteazul de Brancomir... Turbez,
Cînd mă gîndesc că poate, — ascultă-mă ce crez :
De nu azi, mîine-poimîni ne ducem la peire
Cu Constantin în frunte... Ce vrei, nechibzuire !

UROȘ

Și mie mi-este frică !

LAZAR

(socotindu-se)

Balcanii să-i tot sui
Să mergi să cauți Turcul în vizuina lui, —
Zău uite, îndrăsneala e mare, — dar prostească !
Ce bine știa bietul Mihai s'o învrtească !
El aștepta dușmanul aci să-l ia de piept.
De geaba, om ca ăla mai rar așa.

UROȘ

Ce-i drept

De șease luni de zile ne-a părăsit norocul ;
Săracul căpitanul ! Murit-a lingă focul
De-alarmă, spada 'n mină și ochiul veghetor,
Scăpînd de Turci hotarul...

LAZAR

Cum stă așa senin

În statua-i măreață 'nălțată la Vidin,
Dac'ar putea să-și vadă armata lui sdrobotită
De-un vifor pretutîndeni bătută și gonită,
Cum Turcu' 'naintează semeț și-și face samă—
O ! ar sbura de-acolo pe calu-i de aramă !

UROȘ

(trist)

Cu dînsul faima țării s'a îngropat deodată
(ridicîndu-se)

Aşa fetico... eacă şi rana mea legată.
Balsamul tău minune-i, — mă vindecă deplin.

ANA

(după o pauză)

Dar, tată, nu eşti oare prea rău cu Constantin?
Mai eri spuneai de dînsul «ce vrednic căpitan!»
N'a dus-o el isbinda oştirii an cu an?

UROŞ

Pe cînd trăea bătrînul, era, cu-adevărat.

LAZAR

De-atuncea ce schimbare!

UROŞ

Măi frate, e ciudat
De-o vreme 'ncoaci ia seamă: îl vezi pierdut, mîhnit,
Mai mult decît s'ar cere de la un fiu cernit.

ANA

Nu e firesc să plîngă un fiu pe-un tat' aşa
De scump, fără pereche?

UROŞ

De fată, nu zic ba!
Dar el îşi pierde vremea de seară pînă 'n ziuă
Cu plînsul! Să-l răsbune, ce bate apa 'n piuă?
Alt-ce-va nu mai are nimic bun de făcut?

LAZAR

Da' crezi pe tat-său plînge? Ei, aşi, un prefăcut!
O lacrimă din ochi-i nu e pentru Mihai
Adesea are friguri de ucigaş. — Aşa-i?
El tace, dar îl roade un verme-ascuns
(Mişcare din partea Anei uimită; Lazăr o potoleşte c'un gest
zicîndu-i)

Aşteaptă,

Se zice că şi noaptea în ţipăt se deşteaptă,

Se bate 'n piept c'o piatră — toți oamenii o spun —
Are-un păcat pe suflet, să știi, ori e nebun.

ANA

Vai! cum vă vine, frate, să ziceți vorbă mare.
El vinovat... Se poate? Nebun!

LAZAR

Nu-i de mirare

Mai știi ce-i năzărește? ca miine îi abate,
Și Turci și bătălie le lasă la păcate.

UROȘ

O s'o vedem și p'asta...

LAZAR

Alt'dată mi-era silă

Cînd îl vedeam că poartă de prinși, atîta milă.
În luptele din urmă cînd am robît vr'o doi
Le dete drumul..

UROȘ

Turcul ne eartă el pe noi?

LAZAR

Tovarășă de viață el are-acum o roabă,
O ghespe de muere și aia!

UROȘ

(ironic)

O podoabă.

LAZAR

Dar felul cum se poartă cu văduva... ce crezi
— Tu care altă-dată nu aveai ochi s'o vezi? —
Nu, fără părtinire, ce-i drept, nu e păcat:
La Brancomir Grecoaica ținea cu-adevărat.

Și astăzi jeluște pe soțul ei viteaz
Potop de lacrimi calde îi șirue pe-obraz.
Rar să găsești femei așa nenorocită
Sub vălul văduviei să fie-așa cinstită.

UROȘ
(ștregărește)

Așa-i.

LAZAR

În vremea asta feciorul Constantin
Nici nu-i mai ese 'n cale... Atît de mult venin
Și pică ce-i păstrează. Inchisă 'n turn ea plînge
Pierdută la icoane că inima-ți strînge!

ANA

Atuncea cu feciorul nu-i semn bun la mijloc.

UROȘ

Fetico, trăim astăzi pe o vreme rea de foc :
Războiul pentru lege e nemilos, oștenii
Și preoții se vaită, se vaită mireni,
Și Domnul știe dacă 'om mai păstra hotarul :
Gîndește-te la Sava și la Ivan Bulgarul.
Înfrîngerea le 'nfipse în inimi mirșăvia; —
Învinși, cu 'nvingătorul tocmiră-apoi moșia.

ANA

Și-l crezi de-aceiași teapă pe Constantin?

UROȘ

Nu încă.

Mă 'ntreb ce-l roade însă ca apele o stîncă...
Ori vr'un păcat îl paște cu groaznica-i osîndă
Și 'n cumpănă-i stă mintea de trebui să ne vîndă?

ANA

Lăsați pustiei frica nechibzuită. Earăși
Incepeți?

LAZAR

Bănueala e 'n toți ai lui tovarăși
O să vedem minia sbucnind în oastea slavă.
(Constantin apare în fund)

ANA

Vorbiți încet că vine...

UROȘ

Haidem fără zăbavă

LAZAR

(cu mina pe minierul spedei)

Ah! jur pe Scaraoțki, de-aș ști că-i vinzător...

UROȘ

Nu vii? (il tirăște)

ANA

(eșind cea din urmă)

Ce trist și galben e bietul prințisor!

SCENA II

CONSTANTIN

(singur, înaintează încet abătut cufundat în o neagră
reverie)

Nici vorb' am făcut bine... da, trebuia să scapăr
Asupra-i spada Morții... Ce zor am să mă apăr?
Era vre-o datorie mai sfântă pentru fiu?
La ce dar mă cutremur și 'ngălbinesc... nu știu!
Aveam să-l judec dreptul... și să-l ucig aveam.
Cît ar fi fost de bine în suflet de păstram
Scăldată în lumina curat'a cugetării
Aducerile-aminte a clipelor trădării!

Cu toate astea uite, mă 'nfrînge-un gînd vrăşmas
Şi 'n fie-care oră mă 'ntreb: sint ucigaş?
De ce sudoarea morţii pe-o frunte înţeleaptă?
De ce se tulbur ochi-mi căzînd pe mîna dreaptă?
De ce mai adineauri cu dor ne'nvins de-a plînge
Svirlit-am vinul căre îmi mirosea a sînge!
În faţa mea curată, aveam fapta-i de fiară
Şi totuşi prin omoru-i eu am scăpat o ţară,
O lume de nevolnici şi doăzeci regate
Creştine înaintea lui Christ înghenuchiate.
În braţ mi-a pus puterea el însu-şi Dumnezeu
Şi l-am strivit sub talpă precum p'un şarpe rău.
Răspundeţi-mi voi aştii, făcut-am sau nu bine?
«Mi-e tată»... fie, însă l-am scos dintr'o ruşine
Şi dacă 'n ţara asta mai are azi un nume
Viteaz cîstit, şi mare, slăvit de o'ntreagă lume;
Dacă 'n cetatea sfîntă de la Vidin stă încă
Statua-i de aramă pe soclul ei de stîncă,
Neperitoare pildă atîtor generaţii,
E c'am ucis la vreme călîul unei naţii.
Nu-i niminea să ştie pedeapsa ce 'ndurat-o
I-am fost judecătorul, — pe drept cuvînt i-am dat-o!
Păzindu-l de ruşinea de slujitor la Turci
În loc de cinste, astăzi de mult pierea în furci.
De ce dar împotriva-mi tot sîngele lui strigă:
«O fiu pios ce poate părinţii să-şi ucigă!»
În darn muncita minte un nume bun îmi cată
Un glas mă urmăreşte «omorîtor de tată»!
Da, sfînta datorie mi-a zis: «n'ai remuşcare»
Dar colo, dintre neguri âst mort de ce-mi apare?
Il văd... şi nimini, nimini nu poate să mă scape...
Ah! cum nu mă înghite adîncul unei groape!
De-amar de zile moartea o caut în tot locul
În luptele păgîne unde-i mai aprig focul;
Pe roibul meu în goana svirlînd zăbale, frîne
M'am aruncat orbeşte prin cetele păgîne
Dar moartea ostăşască la mine n'a venit.

Creștinul viața singur să-și curme, e oprit!
Tu singur știi cât sufer Stăpine... îndurare
Vreau moartea, numai moartea... trimite-mi-o ori-care
În chinuri ne-auzite de-aș fi ursit să pier
Legat și tras pe roată, ori sub arsuri de fier
Sburlindu-mi părul în creștet în spasmele durerii,
Spinzurătoarea, țeapa ori-ce, — nu, nu mă sperii.
Cîi moartea voi primi-o ca veșnică mireasă
Ce pleoapele-mi va 'nchide cînd viața o să-mi easă.
Nu pot s'o duc 'nainte cu traiul ăsta 'ngust
Cu mirosul de sînge în vinul care-l gust,
Nu pot durerea-ascunsă prin lume să mi-o port,
În vis să-mi stea de pîndă la căpătîi un mort
Și mistuit de groază în friguri tremurînd
S'ascund o amintire în spaima unui gînd.

SCENA III

CONSTANTIN, MILIȚA

(Milița intră cu șorțul plin de flori)

CONSTANTIN

(zărînd-o)

Ah! tu erai Milițo?

MILIȚA

(iubitoare și umilită)

Ți-am strîns la flori în grabă
Nu-i dat ca să ghicească o umilită roabă
Ce taină îți roșește blînzi ochii tăi de plîns,
Ea suferă și tace.... Vezi ce de flori ți-am strîns?
Mi le-am cules din toate pe cele mai iubite
Și crini și garofițe de codru 'nbălsămite
Ce 'n nopțile de vară le simți după miros...

A, uite și mănuchiul¹⁾... primește-l Făt-Frumos
Ce porți în ochi-ți negri o noapte 'ntunecată...
Umila mea iubire cu florile deodată
Se 'mprăstie în umbră cu drag și te 'nfășoară...
Nu știu ce gând amarnic de-o vreme te omoară
Dar știu că lângă mine și 'n farmecul de flori
Un zîmbet trist pe chipu-ți e-o rază printre nori.

(căutînd în poală)

Am crini, am viorele și trandafiri... ce vrei..
Și eată și garoafe, răsare, clopoței
O de-ai putea 'ntristarea s'o uiți privind *Mănuchiul!*
Mă lasă la picioare-ți umil să-mi plec genuchiul.
Cînd l-am cules... pe cîmpuri la tine mi-era mintea —
O lasă-mă stăpîne să stau așa 'naintea
Durerii tale sfinte și s'o 'nbalsăm cu flori!

CONSTANTIN

(sie-și)

Ce crudă ironie... tu biet cereai să mori
Și dragostea îți ese în calea ta, — curată...

(Miliței)

O inimă duioasă! fi bine cuvîntată
Tu ce reversi lumina plăpîndei tinereți
Stea singură rămasă în noaptea tristei vieți!
Fii bine cuvîntată de tot sufletul meu
Tu ce 'ndurași robia a omului cel rău.
Căci trista-ți presimțire ar face să roșască
Pe-ori-cine, — năina unui nedemn omorîtor
Doar ciinele-i pe lume i-o linge ertător!

MILIȚA

Ce vorbă spui stăpîne... Incede-te în mine
Și-mi spune-atunci necazul să-l știu și eu ca tine

¹⁾ Un mic mănuchi pe care Mahometani îl numesc Selam și care e un „gage d'amour“ un semn de amintire pe care îndrăgostiții și-l lasă.

De-l voi putea să-l vindec cu inima mea bună
De-o fi cu neputință, să plîngem împreună...
Știi? cînd ți-am spus odată... m'am înșelat eu oare
Că chiar în casa asta urzitu-s'a trădare?
Răspunde-mi, tu știi poate, de ce-a murit deodată
Acel cărui statuia e coala înălțată?
De ce de-atuncea vîntul aridelor pustii
Te arde?

CONSTANTIN

(iute, surprins)

Nu Miliță, nu trebuie să știi...
În lupta pentru țară tata-a murit în pripă
Și bănușea care ne cuprinsese-o clipă
De cinstea lui, Miliță, tă-mi astăzi jurăminte
Că niciodată 'n viață n'o să mi-aduci aminte...

MILIȚA

În voia ta să fie... pe ce să jur ai vrea?
A! uite pe pumnalul ce-l țiiu la brîu coala
Purtat ca cea mai sfîntă, duiosă amintire;
Sînt mută... îndoiala voi sterge-o din gîndire!
Acum te liniștește stăpîne... am jurat!
Dea Domnul ca pe mîină-ți, umilă-mi sărutat
Să 'mprăstie departe al gîndurilor nor.
Iar cînd ades' furișe diu ochiu-ți lucitor
O lacrimă schîntee din patima ta oarbă
Dă voe roabei tale într'un sărut s'o soarbă,
Căci vezi tu, — pentru mine un farmec blind, nespus
O fericire care nu-i nici în ceruri-sus
În inima-mi pustie, curată se strecoară
Precum isvorul limped pe-o arșiță de vară!

CONSTANTIN

O timp! durează veșnic o clipă fericită
Cînd beduinul află o insulă 'nflorită
Cînd raza de la soare pătrunde ca un vis

În temnița adîncă pe-o frunte de proscris.

(rătăcit Miliței :)

Vai, inima-mi femeie e-un cîmp întins, un vaer

De lupta învrăjbită în care toți se 'ncaer !

Doar tu o schimbi adesea într'o tăcere sfîntă

Și-atunci... un flutur zboară... o pasăre mai cîntă !

MILIȚA

Să te mîngîi ! O dacă iubirea ar fi în stare...

CONSTANTIN

(sfișietor)

În darn, în darn Miliță, păcatul meu e mare !

Tu îmi așterni pe mină săruturi fără număr

Și nu știi că 'ntr'o clipă aș vrea s'o tai din umăr...

Fugi, fugi îți zic... în sînu-mi port frigul de mormint !

MILIȚA

O nu, nu-mi vorbi ast-fel.. Cum vrei tu crezămînt

Să dau ziselor tale cînd tu ești cel mai bun

Mai drept, mai blînd din oameni... în ochi tăi s'adun

A cerurilor taine... ești sfînt fiind-că mi-ești drag !

CONSTANTIN

(luîndu-i capul între mîini)

Să ne iubim Miliță... ah ! ochii tei m'atrag

Aproape, mai aproape lipește-te la sînu-mi

Cu glasul tău de fagur mai potolește chinu-mi ;

Alătura vom merge de-apururi amîndoi :

Eu am trăit în frica de viață, — tu 'n noroi.

Om arăta că totuși așa, cum ne iubim

Eram născuți sub soare nevinovați să fim...

Deși cu tîna lumii tot lumea ne-a'ntinat,

Om arăta că încă ni-i sufletul curat.

Să ne iubim Miliță... De astăzi să rămîi

Lododnica dureri-mi... s'o cerți tu, s'o mîngîi,

(o sărută)

Cunoaște ce-i sărutul curat și pe-a ta frunte, —
Să fim senini, și cerul d'o vrea să ne înfrunte !
O sufăr! Insa moartea cu aripile-i grele
Curind va tinde umbra de-asupra groapei mele.
Tu vei veni în urmă-mi acolo 'n veșnicie
Scump suflet, ear iubiri-mi de cer o mărturie, —
Ingăduie 'n minutul acesta fericit
In preajma ta, ca apa unui botez sfințit
Ce 'nprăstie păcatul, — iubirea-mi să te-alinte
Cu florile iubirii și milei tale sfinte !

(Zicind cuvintele din urmă, Constantin a presărat flori pe creștetul și umerii tinerei femei rămânind cît-va în extaz..)

SCENA IV

CONSTANTIN, MILIȚA, PAJUL ALEXIS.

CONSTANTIN

Cine-i, ce vrea cu mine ?

PAJUL

Domnița Vasilida,

Ar vrea să vă vorbească...

CONSTANTIN

(a parte)

Ah ! earăși ea perfida !

Cu cobea casei noastre la sfaturi ear să șad.

(concediind pe Milița)

Poți să te duci, copilă...

(Milița iese)

Va trebui s'o văd

Căci nu se poate 'n minte-i un gînd rău să nu fie...
Dar sînt de pază...

(tare adresîndu-se pajului)

Du-te și-i spune ca să vie.

Pajul introduce Vasilida îmbrăcată în doliu mare, și ese.

SCENA V

CONSTANTIN, VASILIDA

VASILIDA

(pe pragul porții a parte:)

Cu un copil nu trebui prea multă chibzueală
Haide! invinsul lesne se lasă la 'nvoeală.
Să 'ncerc, — de-altminteri asta, e tot ce mai pot cere...

(innăbușind bătăile inimii)

O rivna mea nestinsă, de slavă, de putere!

CONSTANTIN

Ce vreți?

VASILIDA

Știu Constantine, știu ura ce mi-o porți.
Cu toată văduvia și chinul crudei sorți,
De cînd se stinse tatăl, fiul mă ocolește...
Viu totuși, datoria cu grabă te silește
La lucru.

(fixîndu-l)

Dus pe gînduri citesc ca'n slove 'n chipu-i.

(s'apropie insinuantă)

Tu mă urăști copile,... și ce rău ești... ți 'nchipui
Că te urăsc la rîndu-mi și eul Rea socoteală.

(hotărîtă)

Azi viu să-ți dau dovadă: gîndirea ta te'nșală!

(mişcare de uimire la Constantin)

Am sprijinit și sprijin pe mult iubitul fiu
De Brancomir.

CONSTANTIN

Cum?

VASILIDA

Astăzi în ajutor îi viu.

CONSTANTIN

În ajutor!

VASILIDA

(a parte)

Acuma, cu îndrăsneala scap.

(tare)

Dar tu nu știi primejdea ce-atină pe-al tău cap?
În luptă cu păgînii de cînd în van te sbați
O vrajbă în potrivă-ți se-aprinse 'ntre soldați.
Cîinii, învinși s'aruncă pe căpitanul lor
Și urlă toți odată că ești un vînzător.

CONSTANTIN

Ce vînzător?

VASILIDA

Ba încă nedreapta bănuelă
Chiar întîmplarea vine s'o scoată la iveală
Drept adevăr, — o veste se 'ntinse cu urgie
Turcii-au trecut Balcanii și-acum sînt în cîmpie.

CONSTANTIN

(în țipăt)

Ah!

VASILIDA

Oamenii 'n tot locul de spaimă sint învinși.
Balcanii din Etrópolis de Turci au fost cuprinși
Câci noaptea cine-ar crede prin râpi, pătruns'au mii...
Ard satele răzlețe și fumegă pustii!
In patru ori cinci zile Vidinul vor cuprinde
Și cine știe-poate pe tine chiar te-a prinde.

CONSTANTIN

Nu, nu,...

VASILIDA

Ștefan de frică, pentru Coroana sa
— Și nu uita că astăzi ar fi să fie a ta —
Vrea încă să încerce asaltul cel din urmă.
Prelatul o să vie cu speriată turmă
S'aducă pîn'aceia un țipăt de alarmă.

CONSTANTIN

(îndreptîndu-se spre ușa din fund)

Ah! țara e 'n primejde, — la luptă dar, o armă!
Veniți-mi șoimi ai crucii...

VASILIDA

Zadarnic chiemi soldații
Ei numai vor să știe de tine, 'ntăritații

CONSTANTIN

Ar îndrăsni?

(Rumoare afară s'aude din cînd în cînd)

VASILIDA

Ascultă la hoasul de-afară
E armia ce-ți strigă: ești vînzător de țară!
Cînd regele-o să vie în sgomote de surle
Asupra ta cuvîntul de Iudă o să urle.

CONSTANTIN

O cer!

VASILIDA

Ei eacă, uite de sint mărinimoasă
Tu mă urăști, — și 'n ora aceasta firoasă
Eu-ți dau, în amintirea mărețului meu Soț
Un mijloc de scăpare — și singur — pentru toți.

CONSTANTIN

(visător)

Tu, mie-mi dai scăparea?... și cum, răspunde-odată!

VASILIDA

Să... 'ndeplinești tu visul viteazului tău tată...

CONSTANTIN

Eu!

VASILIDA

Află că aproape de arcul cel roman
Era să deie mina cu pașa Musulman
Și de-ar fi fost în stare de multă vrednicie
În loc de-a fi acuma turnat de veșnicie
Într'o aramă surdă — deșartă arătare —
El azi putea să fie un rege falnic, mare!

CONSTANTIN

(a parte)

O tristă amintire...

VASILIDA

Ascultă Constantine,
Nu vrei tu, soarta asta s'o ai tu... pentru, tine?

CONSTANTIN

(a parte)

Pământ și cer!

VASILIDA

Soldații te-acusă de trădare, —
Ei bine, cu o vorbă tu poți să fii în stare
Să scapi și fericirea și pacea lor. Păgînul
Cit timp n'a 'ncins orașul nu-ți poate fi stăpînul.
Chiar eri văzui șpionul ce l-a trimis Sultanul, —
E gata la 'nvoeală, și... tîrgul e ca banul.
Eat'un firman prin care chiar Poarta Otomană
Dă cui i se închină și sceptru și coroană.
Nu ai să schimbi o vorbă, — pecetia creștină
E-a tatălui tău însu-ți, și-a ta, — deci te închină..

(Scoate repede firmanul din sîn, și-l pune sub ochii lui
Constantin.)

CONSTANTIN

Pecetea Brancomiră!

(noi rumori afară)

Ascultă la mișei,
Dac 'ar veni acuma Episcopu 'ntre ei
I-or spune că 'ncheat-ai cu Turci o 'nvoială.

(arătîndu-i firmanul)

Eu port aicea tronul și mantia regală!
Fii mai cu hotărîre ca tatăl, mai destoinic
Și Turcilor le lasă prin munte pasul volnic
Și-accea ce te scapă într'ast minut solemn
— Cînd o urăști de moarte din orbul tău îndemn —
Sărmana nu-ți va cere drept ori și ce răsplată
Decît ca să vegheze asupra-ți, — viața toată.
O sufere, iubirea de mamă să-ți păstreze,
L'a tronului picioare umilă să s'așeze
Așa precum o mamă doar poate ca să-ți fie...
Primești tu Constantine? răspunde!

CONSTANTIN

(isbucînd)

Mișelie!

Ah! eată ce întrece și cinste, și hotare
Să-mi pui sub ochi și mie mîrșava ta trădare.
Destul, nu pot durerii să ții mai mult zăgaz
Azi vreau să-ți svîrlu taina și ție în obraz!

VASILIDA

Ce?

CONSTANTIN

Zic că 'n noaptea aceea de strajă, blestemată
Cu spad' am scăpat cinstea pierdutului meu tată.

VASILIDA

Tu?

CONSTANTIN

Și că știam totul, nemernică femeie,
Cum Brancomir cu Turcii vrea pacea să închee
În schimbul unei curse ce plănuiseși tu, —
Dar uite fierul asta din cale-l abitu!

VASILIDA

Tu fiul?

CONSTANTIN

Da, ai zis-o, sînt paricid, și cine
M'a 'mpins la făr'-de-legea aceea decît tine?
Tu singură, și trebui să tac de-apururi totul
Căci de nedemna-ți faptă legat pe veci e mortul!
Și vezi cum a vrut soarta sârmanul să-l mîngie:
Tu să înduri pedeapsa, — lui cinstea să-i rămie.
În fața țării 'ntrege și-a cerului, mă tem,
Mi-s mîinile legate, nu pot să te blestem,
Dar cel puțin aicea pot — ah! ce fericire —
Să-ți spun că spulberat-am tot visu-ți de mărire,
Ear cursa 'nfripată de însă-ți a ta mîină
Întînsî fără pradă de veci a să rămîină!

Da, eu, eu sfărîmat-am dorința ta 'ndrăcită.
În inima ta neagră aș vrea, nenorocită,
Să 'nplînt pe veșnicie părerile de rău.
Din greul crimei mele ia astăzi ce-i al tău!
Răsbun făptura însă-și în legile-i călcate
Și miinile îmi scutur pe tine 'nsingerate!

VASILIDA

la seama!

CONSTANTIN

A! pe semne voeai să fii regină?
Reintr' acum de apururi în noaptea ta, în tină...
Nu ești nimica astăzi, m'auzi tu? Numai eu
Te-am prăbușit...

VASILIDA

Așteaptă, acum e rîndul meu!

(Fanfare și tumult afară... Poarta din fund se deschide
toată în lături și Episcopul-rege încoronat și cu mitra pe cap,
purtînd o cuirasă d'asupra veșmintului alb, intră purtînd în
mîna dreaptă o mică reliquă de aur în capul unui sceptru. E
urmat de ciți-va boeri și de țărani armați cu coase. Oștenii
cetățuiei se strîng în neorîndueală împrejurul Episcopului-rege.

SCENA VI

EPISCOPUL-REGE, CONSTANTIN, VASILIDA, MILIȚA,
UROȘ, LAZĂR, ANA.

CONSTANTIN

Regele!

LAZĂR

Cer dreptate, Măria Ta...

OȘTENII

Dreptate!

LAZĂR

Așa ni-i bănușeala și nu e cu păcate:
Ne vinde căpitanul...

UROȘ

Ci scapă-ne prea Sfinte
De-o Iudă.

LAZĂR

El ne pierde.

UROȘ

Ne vinde...

LAZĂR

N'are minte...

UROȘ

Un trădător...

LAZĂR

Alt' dată eram învingătorii
Cît a trăit biet tat' său.

UROȘ

Și 'nvinșii.
Jos, jos cu vinzătorii

OȘTENII

Jos, trădare!

EPISCOPUL-REGE

Soldați nebuni, tăcere

Nimic n'aveți din parte-mi cu sila, prin putere.

(lui Constantin)

E țara în primejde de moarte, Constantine,
Scăparea ei din urmă s'o află viu la tine.
Cu toată neisbinda, eu te cunosc viteaz.
Mulțimea furioasă ce mă 'nconjoară azi
Nedreaptă e, știi bine... Nu voiți s'aud nimic.
E dreptul meu acestor răzvrăitori să zic
Că soarta este crudă ades' cu cel mai brav.
Tu ești creștin, și încă cel mai destoinic slav.
Mi-e milă și rușine de bănușeala lor.
Vreau să-ți arăt iubirea în fața tuturor :
Fiind-că în minutul acesta de alarmă
Bătrîn m'ardic, și preot, pui mîinile pe armă
Pentru neatîrnarea și-a crucei biruință, —
Aiatărea de mine îți cer cu sirguintă
Să-mi aperi tu vieața și lucrurile sfinte —
De-ajuns e cred atîta ca să le scot din minte.
Ne'ncrederea; cu tine acum s'or înțelege
Ești mulțumit oștene ?

CONSTANTIN

(aruncîndu-i-se la picioare)

O sfînt, bunule rege!

EPISCOPUL-REGE

(cătore oșteni)

Oșteni, vă ert; necazul v'a rătăcit, — vă crez...
Alt-fel, nu poți să 'nvinui p'un om, fără dovezi.

(Poruncînd)

Fiește-care în fața lui în genuchi să cadă.

VASILIDA

(eșînd din mulțime)

Ei bine, eu învinui și pot s'aduc dovadă!

EPISCOPUL-REGE

Voi Doamnă ?

CONSTANTIN

(a parte)

Dōamne, Doamne !

VASILIDA

Voeai dovezi, prea Sfinte ?

Ei bine îndoeala n'a fi de-acum 'nainte :
Eu însu-mi, Vasilida, văduva lui Mihai,
Slăvit în toată țară din Dunăre în plai
Mărturisesc aicea la toți de-a fir 'a păr,
Că oamenii aceștia au spus un adevăr ;
Eară dovada care-o cereai, o dau : citește !

CONSTANTIN

(a parte pierdut)

O groază !

EPISCOPUL-REGE

Hm ! Firmanul cum văd tângăduște
Coroana, de se lasă să treacă Turcii... Mă mir...
.. Ah ! Doamne... ce-mi văd ochii... pecetea Brancomir !

VASILIDA

Și ăst om, vrea să m'atragă la fapta-i făr'-de-lege !
Scap țara... Voă grija pedeapsa a-i alege.

CONSTANTIN

(a parte)

Nemernica !

VASILIDA

Eu intru de veci în doliul meu

(a parte)

Dar răsbunată totuși...

(Ese trăgîndu-și un vâl pe ochi. Murmure în mulțime).

CONSTANTIN

(a parte)

O Doamne, cît de greu
Urgia-ți mă apasă... să sufer dar mi-e rîndul
Nu pot să scap de cursă părintele-mi trădîndu-l.

EPISCOPUL-REGE

Ce faci tu? Nu te aperi?

CONSTANTIN

(a parte)

Să m'apăr... însă cum?

EPISCOPUL-REGE

Te desvinovățește de crimă iute-acum
Nu 'ntîrzia căci alt-fel tăcerea-i grea... fii gata.

CONSTANTIN

(a parte)

Mai bine-ascund trădarea și scap curat pe tată...
Eu singur cătam moartea și eat-o... ce mai zic?

EPISCOPUL-REGE

(eșit din răbdări)

E cea din urmă oară, nu spui nimic?

CONSTANTIN

Nimic.

MULȚIMEA

La moarte trădătorul...

EPISCOPUL-REGE

Dreptatea se va face
Caliul îl așteapta cu barda... Fiți pe pace!

Căci faptă-i făr'-de-lege cu Iuda e 'nrudită.
Prindeți-l! Noi de grabă cu mintea așintită
La luptă să ne 'ntoarcem; viteji șoimi de Balcani
Drept frunte-avînd un preot albit de amar de ani
Fiți cu nădejdea 'n Domnul... El pașii ni-i indreaptă.
'Nainte! la hotare...

MULȚIMEA

La Turci, la luptă dreaptă.

CONSTANTIN

(a parte pe cînd îl leagă)

O Doamne! să rabd jalea ce inima-mi îndură
Primeam de mai 'nainte tihnit, ori-ce tortură.
Tu mi ai ales-o aspră... S'o 'ngrop de-acum în mine...
(privind în jurul lui)
Vai! cită părăsire...

MILIȚA

Stăpîne, s-lingă tine!

(Cortina)

ACTUL V.

O piață publică în Vidin. În mijloc și puțin spre stînga se înalță pe un pedestal înalt statua de bronz, equestră a lui Mihail Brancomir. La dreapta intrarea unei închisori cu o poartă grea legată cu fiare, înaintea căreia se înalță un fel de peron de cîte-va trepte. În fund orașul, unde se înalță turlele sucite în spirală a unei biserici bizantine. Ulițe la dreapta și la stînga. Amurgul...

SCENA I.

MILIȚA, UROȘ, LAZAR, ANA, MULȚIMEA.

(La ridicarea cortinei Uroș și Lazar în arme sînt înconjurați de o mulțime de oameni, femei, copii, care-i aclamă, Milița e căzută într'o atitudine desnădăjduită pe lingă zidul închisorii la ușa căreia doi soldați păsesc.

MULȚIMEA

Trăească-al nostru rege, prelatul nostru brav!

UROȘ

Trăiască crucea greacă și 'ntreg poporul slav!
Scăpat-am biată țară de rușinosul jug.
Ca fiare Osmanlii prin munți de spaimă fug.

Balcanul ear e-al nostru... Moşneagul stă de pindă
Ne apăra moşia ca uriaş.

MULTIMEA

Isbindă !

LAZĂR

Şi 'nvingător? Un preot în culmea bătrîneţii
Vor trece ani d -arindul şi veşnic cîntăreţii
Or pomeni d'un rege slăvit, cu faţa dirjă
Purtînd în loc de paloş în mină sfînta cirjă.

UROŞ

Să-l fi văzut în rasa de-apostol veşmintat
Pe calu-i alb ca earna, de doi diaconi purtat,
Din răsărit de soare, şi pină în-desară
Ori unde era lupta mai cruntă, mai amară
Părea c'o umbră sfîntă pluteşte printre noi!
Ear Turcii ca prin farmec uimiţi dau înapoi.

LAZĂR

Trăească 'nvingătorul!... Ştiţi? Othorgul muşirul
S'a omorit... Ear Turcii şi-au rupt cu toţii şirul.
Svirlind cît colo arma aleargă în-spre munte,
Dau busna ca să treacă grămadă, cînd o punte
S'a rupt, pierind în valuri cu toţii val vîrtej

UROŞ

(adresindu-se statuii)

Eşti mulţumit, răspunde de mîndrii tăi viteji
Bătrîne Brancomire?

LAZĂR

Rupînd a lor şiraguri
Luarăm zeci de tunuri, şi nu ştiu cîte steaguri...

Trei pași și bei vre-o șase sint morți... pe cînd fugarii
Se 'ntrec mîncînd pămîntul, mai iuți ca telegarii, —
Spre Meca...

UROȘ

Să trăească Prelatul...

MULȚIMEA

Să trăească !

ANA

(lui Uroș)

O să-l vedem mai iute?

UROȘ

Indat' o să sosească.

ANA

Ce bine !

UROȘ

Se întoarce cu-alai măreț și teafăr
O să-l vedem acuma albind ca un luceafăr !

LAZAR

Pe Constantin tilharul la moarte îl vor duce.
Ah! cum nu s eu caliul să-l pironesc pe cruce!

ANA

(arătînd închisoarea la dreapta)

St ! e închis acolo...

LAZAR

De ce vorbești încet ?
E-acolo? Las' s'auză... țî-i milă de-ûn proclét ?

ANA

(făcîndu-i semn spre Milița)

Nu pentru el, ci pentru femeea asta

LAZAR

(recunoscînd-o)

Ea ? !

ANA

Cînd toți îl părăsirăm doar ea îi rămînea !
O fată de țigancă îi plînge nenorocul.
Trăind din ce cîștigă azi-mîine cu ghiocul,
Pierdută 'n lume, fără de Dumnezeu, ea doară
E singura pe lume ce-l eartă și-l adoară.
Și vreme de trei zile de cînd a fost închis
La pragu-i nemișcată stă dusă ca 'ntr'un vis.
Ah! cînd o văd stînd ast-fel mai mult moartă ca vie:
Imi face rău, sărmana...

LAZAR

Ce-mi pasă de ea mie !

UROȘ

(venind vesel din fund)

Prelatul vine, eată-l...

MULTIME

Trăească bunul rege....

(Fanfare).

SCENA II

ACEIAȘI, EPISCOPUL-REGE.

(Regele intră urmat de doi diaconi și de-o escortă de boeri. În urmă vin oștenii, oameni, copii, femei din popor.)

EPISCOPUL-REGE

((după ce a întins mâna să facă liniște))

Să laudăm pe Tatăl, El dreptii îi proteje!
Căci dacă astăzi încă Balcanul secular
Stă legilor creștine de pază stăvilă,
E totul prin puterea Celui-de-Sus. Nu eu
Ce-abia-mi tirăsc vieța către sfârșit, din greu,
Ci el împrăștiat-a c'un semn hoarda barbară
Cum spulberă furtuna muscuțele de vară.
Pe spada noastră ochii plecându-i înadins
Cu unul contra zece luptat-am, și-am învins.
El singur în tărie de laude-i părtaș
El ce-a făcut prin farmec din preot un ostaș.
Lui dar și nimăni altui cîntare aduceți-i
El e lumina lumii și mîntuirea vieții...

(Bine-cuvîntează mulțimea cu frunțile plecate)

Să ne 'mplinim acuma o tristă datorie:
Vom pedepsi cum trebui nedemna josnicie,
Fără-de-legea oarbă ce-a vrut a săvîrși
Fiul măreței umbre ce se înalță-aci.
În clipă asta... uite simt cel mai groaznic chin
Ah!.. inima-mi îngheață... iubeam pe Constantin!
Cînd mă gîndesc ce-amarnic m'am înșelat cu el,...
Cînd cuget la eroul, și fiul său mișel
Turnat din bronz, acesta, și-acela din noroae
Simt reci sudori pe frunte curgîndu-mi în șiroae...
Vom judeca chiar astăzi pe-un Râu fără pereche
Așa cum de pe vremuri e datina cea veche.

Divanu-a cărui frunte sînt eu, — mă și așteaptă
Să dau o hotărîre de judecată dreaptă,
Căci vorba-i de-o 'ndrăsneață, sălbatecă trădare.
Dar mai întîi mi-l scoateți îndată din 'nchisoare
Aș vrea să-l văd în treacăt și să-i vorbesc *eu numa*.

ANA

(lui Uroș încet)

Ce-osîndă i o da tată ?

UROȘ

De, nu știu pîn' acuma
O să aflăm îndată, cînd i-o citi hîrtia...

(Constantin apare pe peronul închisorii. Surde mur-
mure.)

LAZAR

(într'un grup la stînga)

Ia uite-l, vînzătorul...

UROȘ

Nemernicul !

LAZAR

Mînia

Ca iadul fierbe 'n mine... ah! cum i-aș scuipa în față

(În acest moment Milita, care de cînd Regele a pronunțat
numele lui Constantin a urmărit acțiunea cu semnele
unei vizibile emoții, se tîrăște pînă în josul treptelor
închisorii.)

MILITA

(privind pe Constantin)

Ce galben e!

UN OFITER

În lături copii, goliți-mi piața.

(Miliței)

Femeie, fugi de-acolo și nu mai sta în drum.

(a parte)

Nebună!

MILIȚA

(tîrită de soldați)

Doamne, unde să-l văd ajuns acum!

(O îmbrîncese în mulțime, unde dispare.)

SCENA III

ACEIAȘI, CONSTANTIN, afară de MILIȚA.

EPISCOPUL-REGE

Constantin

(arătînd statueta)

Brancomire... ridică-ți ochiul rău
Și uită-te aice... Cunoști pe tatăl-tău?

CONSTANTIN

(a parte)

Vai!

EPISCOPUL-REGE

După ce o vreme de doisprezece ani
Păzit-a țara noastră din Dunăre 'n Balcani,
Viteazul fără seamăn murit-a apărînd-o.
Ast-fel mărinimia-i cu toți recunoscînd-o,
Topind din tunuri bronzul am ridicat mareață
Icoana lui... sărmane, o poți privi în față?
Tu, fiul lui, eroul de-apururea 'n memorii
Născut ca să urmeze neperitoareii gloriei,
Invinuit ești astăzi — și proba-i ne 'ndoicasă
C'ai vrut să vînzi Balcanii pe-o plată rușinoasă...

Știu gîrla astei viețe cite rușini cuprinde
Dar cel ce fără teamă chiar tara sa își vinde
Pămîntu 'n care doarme cenușa strămoșească
E cea din urm' odraslă din firea omenească !
Cu numele lui Iuda toți oamenii îl chîmă,
E fiul care-și vinde în tîrg frumoasa-i mamă.
Ascultă, fapta-aceasta făr' de păreche 'n fire
Pe fruntea ta pătată stă astăzi Brancomire !
Și totuși n'ai rușine — cînd e așa 'njosită —
Nici cel puțin 'nainte-mi s'o pleci mai pocăită.
Vorbește, luminează dreptatea 'ngenuchiată
Te uită, însă-și umbra seninului tău tată
C'un semn etern din deget, spre vorbă-ți dă indemnul.

CONSTANTIN

nimit se 'ntoarce repede, privește tresărînd statua, apoi
încet ca 'ntr'o visare :

O, ce păcat că nu știu ce vrea să zică semnul !

EPISCOPUL-REGE

Vorbește... bronzu-acesta turnat e din victorii
Și l-ai mînjit... privește-l înconjurat de glorii.
Cu mine de-odată te roagă Constantine
În lacrimi de căință să-l speli de-așa rușine.

CONSTANTIN

(a parte)

O inimă, ca bronzul fii surdă .. ear tu limbă,
Pe liniștea veciei durerea ta o schimbă.
Purta-voi pîn' la moarte pe umăr crucea, tată
Nu pot a te ucide mai mult decît o dată !
O vorbă de la mine și faima-ți se dîramă
Mai bine mut și rece ca statua-ți de-aramă...

EPISCOPUL-REGE

Nu vrei să spui nimica, nenșrocite?... Fie
Pentru a-ți da o moarte ce se cuvine ție,

Mă duc să văd Divanul ce-i strins la judecată...
Tu stai aci în fața cinstului tău tată.
O, de-ar putea mărețul lui chip de uriaș
Ca să-ți strivească fruntea de șarpe, om trufaș!

(celor-l-alți)

Indată vin.

(Episcopul-Rege ese urmat de escortă. Soldații împrăștie lumea pe ulițele lăturalnice și păzesc în fund la colțurile lor. În spațiul lăsat gol din jurul statuii Constantin rămâne singur).

SCENA IV

CONSTANTIN

(singur, adresindu-se statuii, *din ce în ce mai mișcat*)

Ei bine, figură 'nvingătoare
De fructul crimei tale acum te bucuri oare?
Să-ți ispășesc păcatul, pe mine cade vina.
E de ajuns osînda că ți-am răpit lumina?
Privește sorții noștri și judecă 'nțelept
Tu faima, ear eu chinul ne'ndurător, nedrept...
Tu meritai disprețul ce astăzi mă doboară
Județu-și ia osînda, calăul o să moară!...
În noi dreptatea este de două ori călcată.
Ești mulțumită Umbră de-ajuns? Ești răsbunată?
Rizi statuă! Sub tine mă va zdrobi un gîde
Auzi Satan în iadu-i c'un hohot lung cum rîde!
(Plinge 'năbușit cu fața 'n mâini, apoi ridicîndu-se cu resemnație tristă)

O suflet, te 'mpietrește, nu fii răzvrătitor
E bine să 'ndur totul e bine ca să mor.
Lovit-am fără milă ca să cîștig isbînda,
Dar am ucis o viață și-mi trebuie osînda!

Pe unul, ca pe altul căzură negri sorții:
El vinzător de țară, eu vinzător al morții.
Ți-am ridicat vieața, cînd eu ți-eram dator
Pe-a mea, — e drept acuma, sî ți-o întorc, să mor...
Căci dat mi-a fost de soartă, să spîl și-acum tot eu
În sîngele tău crima, și cinstea ta 'ntr'al meu.
Gealat, ridică-ți barda, strivește-mă odată
Cu fiul piară crima de veci, a unui tată!
Și fie ca icoana-i din gloriei răsărită
Prin sîngele meu astăzi de-o pată curățită
Să poată fără grije sub cerul plin de stele
Să 'nalțe mîndra-i frunte senină ca și ele!

SCENA V

CONSTANTIN, EPISCOPUL-REGE, UROS, LAZAR, ANA,
MULTIMEA, apoi MILIȚA.

UROȘ
(din fund)

Regele vine.

(Mulțimea imple scena)

LAZAR
(lui Uroș în mulțime)

Uite aci să ne-așezăm.

UROȘ

Divanul hotărîrea și-a dat... o s'o aflăm.

LAZAR
(arătînd pe Constantin cu satisfacție)

Și sîngele-i va curge...

UROȘ

Și capul o să-i sară!

(Episcopul apare în fund și vine urmat de suita sa)

CONSTANTIN

(a parte)

Bine-ai venit o moarte... sînt gata... tînde-mi dară
Mîngietoare brațe și curmă-al vieții-mi și
S'adorm pe veci la sînu-ți...

EPISCOPUL-REGE

Constantin Brancomir!

Dișanul, — fruntea țării, ținînd înaltul sfat
De crima ta e astăzi pătruns și luminat;
Cuprinși de groaza faptei cu toți 'ntr'un cuvînt
— Gîndind cum pîngărit-ai oșteanul jurămînt —
Am hotărît: că moartea pentru un trădător
Ce-și vinde fără milă la alții-al său popor
E prea mică pedeapsă, — de aceea, vei trăi,...

CONSTANTIN

(a parte)

Ce spune?

(Marmur în mulțime)

LAZAR

Nu se poate ertare, va muri!
Vrem singele lui Iuda... la moarte

UROȘ

Moară Răul!

MULȚIMEA

La moarte! nu se poate.

UROȘ

Aduceți-i calăul...

EPISCOPUL-REGE

(blind)

Tăcere... Mai cumplită pedeapsa-i, — va trăi
Dar ast-fel încît moartea mai grabnic ar dori:
Inlănțuit de soclul pe care tatăl său
Din veșnica aramă se 'nchiagă Semi-Zeu,
El va trăi, și nimeni nu va putea să-l scape.
Ori-cine are dreptul minia să-și adape
Scuipind, svirlind cu humă, cu pietre în mișel
De cîte-ori va trece în drum, — pe lîngă el,
Dar nu de-ai lua viața... aceasta-i va fi partea!

CONSTANTIN

(a parte, pierdu')

Oh!

EPISCOPUL-REGE

Nu-i este pedeapsa mai aspră decît moartea?

LAZĂR

Să sufere într'una!

MULTIMEA

Da!

UROȘ

Bine-i judecat!

ANA

(compătimitoare)

Nici barda, nici frînghia nu-l chinua mai rău.

EPISCOPUL-REGE

Ostași, legați-l bine.

(Ostașii apucă pe Constantin și-l leagă de soclul
statuei).

CONSTANTIN

O! Dumnezeuul meu!

EPISCOPUL-REGE

De-acuma moartea numai de el și-aducă aminte!
Și pentru Iuzi o pildă rămie de-azi 'nainte. —

UROȘ

(eșind din mulțime)

Să 'ndure 'n veci disprețul tîlharul răstignit
Drept cruce-avînd icoana lui tată-său slăvit.

CONSTANTIN

(a parte)

Slăvit? Cînd el în locu-mi era mai drept să cadă...

LAZAR

Legat de bronzu-acesta și nopți și zile șadă
Precum o putrejune sub coajă de stejar.

CONSTANTIN

(a parte)

O, doamne, fă să treacă odat' acest pahar,
Sușține-mi trupul veșted ca firul unei erbe...

LAZAR

O rege, dă pornire miniei care fierbe.
Vrei să trăească? Fie! De moarte n'o să piară
Dar s'auzim cu toții urlînd turbata fiară.
Să vie înainte-i pe rînd fiește-cine
Să-l huiduim, și palme să-i dăm cum se cuvine
Ca sub potop de blestem năuc să 'ncremenească.

MILIȚA

(eșind din mulțime și aruncîndu-se înaintea lui Constantin
să-l apere)

Atuncea fie unul din voi ca să-l iubească!

CONSTANTIN

Ea!

MILIȚA

Dați calăi cu pietre, cu așchii, cu noroi
Ca să primim batjocuri, acuma sîntem doi!

LAZAR

Smulgeți-i-o...

EPISCOPUL-REGE

(potolindu-i e'un gîst se întoarce apoi spre Milița):

Femce, sînt rege a-tot-puternic,
'Tu știi că omu' acesta e-o fiară, un nemernic,
Ear fapta lui mîrșavă spăimîntă 'nchipuirea
Cine ești dar, răspunde, de-l aperi?

MILIȚA

Sînt Iubirea!

Popor de fiare, urlă și-adapă-ți strîmbătatea
Căci partea lui -i iubirea mai 'naltă că dreptatea...

LAZĂR

Ucideți-o!

EPISCOPUL-REGE

(stăpînește mulțimea care se aruncase asupra ei).

MILIȚA

Iubirea, popor setos de sînge,
Ea singură-l cunoaște și credincioasă-l plînge.

CONSTANTIN

(sărutînd-o pe frunte)

Un suflet mă iubește! Ce dulce mîngîiere!

MILIȚA

Voi pradă l-ași dat vieții, eu-l scap de-ori-ce durere.

EP SCOPUL-REGE

Cum?

MILITA

(lui Constantin)

Tu mi-ai dat pumnalul acesta, Constantine
O! te iubesc... primește-l.

(il străpunge)

CONSTANTIN

(expirînd)

Ți mulțumesc... ce bine!

(Mulțimea murmură)

MILITA

De e un cer acolo, stîpîne, te urmez.

(se omoară)

LAZĂR

Nepedepsit rămase tîlharul... Ah... turbez!

EPISCOPUL-REGE

(încet)

Poate că însu-și Domnul privind din bolt' albastră
N'a vrut ca să ne lase pedeapsa 'n mîna noastră.

El singur le va face în ceea lume partea...

Rugămu-ne la ceruri și-i erte... Cinstiți moartea!

(Cortina).

NANOR.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITĂȚII
IUBUȘTEI